

ЯПОНСКА АГЕНЦИЯ ЗА МЕЖДУНАРОДНО СЪТРУДНИЧЕСТВО (JICA)

МИНИСТЕРСТВО НА ЗЕМЕДЕЛИЕТО И ХРАНИТЕЛНАТА ПРОМИШЛЕНОСТ
РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

ПРЕДПРОЕКТНО ПРОУЧВАНЕ
ПО
ПРОЕКТА ЗА
СЕЛСКОСТОПАНСКА РЕФОРМА
В
БЪЛГАРИЯ

ОКОНЧАТЕЛЕН ОТЧЕТ
(ОСНОВНА ЧАСТ)

JICA LIBRARY

J 1139244 (6)

ЮНИ 1997

САНИО КЪНСЪЛТЪНС
ИНСТИТУТ ЗА ИЗСЛЕДВАНИЯ "ДАЙВА"

AFA

JR

97-35

ПРЕДПРОЕКТНО ПРОУЧВАНЕ ПО ПРОЕКТА ЗА
СЕЛСКОСТОПАНСКА РЕФОРМА В БЪЛГАРИЯ

ОКОНЧАТЕЛЕН ОТЧЕТ
(ОСНОВНА ЧАСТ)

ЮНИ 1997

САНИО КЪНСЪЛТЪНС
ИНСТИТУТ ЗА ИЗСЛЕДВАНИЯ "ДАЙ

905

807

AFA

LIBRARY

ЯПОНСКА АГЕНЦИЯ ЗА МЕЖДУНАРОДНО СЪТРУДНИЧЕСТВО (JICA)

МИНИСТЕРСТВО НА ЗЕМЕДЕЛИЕТО И ХРАНИТЕЛНАТА ПРОМИШЛЕНОСТ
РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

ПРЕДПРОЕКТНО ПРОУЧВАНЕ
ПО
ПРОЕКТА ЗА
СЕЛСКОСТОПАНСКА РЕФОРМА
В
БЪЛГАРИЯ

**ОКОНЧАТЕЛЕН ОТЧЕТ
(ОСНОВНА ЧАСТ)**

ЮНИ 1997

САНЮ КЪНСЪАТЪНС
ИНСТИТУТ ЗА ИЗСЛЕДВАНИЯ "ДАЙВА"

1139244 (6)

ПРЕДИСЛОВИЕ

В отговор на молба от страна на Правителството на Република България, Японското Правителство реши да проведе предпроектно поручване по Проекта за Селскостопанска Реформа в България и повери Проучването на Японската Агенция за Международно Сътрудничество (JICA).

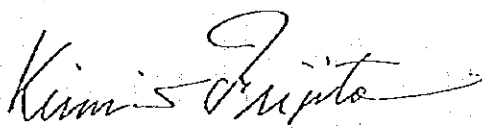
Агенцията командирова на три пъти в Република България, между юни 1996 г. и март 1997 г. проучвателен екип воден от г-н Тошимаса Кобаяши, Саню Кънсълтънс, и съставен от експерти от Саню Кънсълтънс и Института за изследвания "Дайва".

Екипът осъществи дискусии с представители на Правителството на Република България и проведе изследвания в проучваните райони. След завръщането си в Япония, екипът продължи по-нататъшната обработка на данните и направи задълбочени анализи на база на които беше подготвен настоящият Доклад.

Аз се надявам, че този Доклад ще допринесе за реализирането на Проекта и за по-нататъшното разширяване на приятелските отношения между нашите две страни.

Искам да изразя моите най-сърдечни благодарности към представителите на Българското правителство за оказаното от тяхна страна тясно сътрудничество на проучвателния екип.

юни, 1997

Кимио Фужита
Президент
Японска Агенция за
Международно Сътрудничество

До: Г-н Кимио ФУЖИТА, Президент
Японска Агенция за Международно
Сътрудничество
Токио, Япония

Предавателно Писмо

Със задоволство предаваме Окончателния доклад на Предпроектното проучване по Проекта за селскостопанска реформа в България. Този Доклад включва съветите и предложенията на заинтересованите органи от страна на Японското правителство и вашата Агенция при формулирането на по-горе споменатото проучване. Също така са включени забележките направени от българската страна в лицето на Министерството на земеделието и хранителната промишленост и "Напоителни системи" ЕАД по времето на дискусиите проведени в София, България.

Резултатите и заключенията на Проучването показват необходимите мерки, които би трябвало да се вземат при прехода на българското селско стопанство от планирана към пазарна икономика. Проучването включва формулировка на Мастер план за трите проучвани района и избор измежду тях на Пилотен район, който да послужи за модел на селскостопанската реформа в България. Предпроектното проучване и оценките по Проекта за селскостопанска реформа бяха проведени за избрания пилотен район, а именно-Нова Загора МЗ канал блок (проектна площ от 132 200 дка) в проучвания район "Средна Тунджа". Беше заключено, че Проектът е икономически приложим и технически издържан с висок потенциал да функционира като модел на селскостопанската реформа в България. Надяваме се, че Проектът ще бъде реализиран по-възможност в най-кратки срокове.

Българската икономика изживя тежък период в края на 1996 г. и началото на 1997 г. като по същото това време беше извършена смяна на правителството. Селското стопанство е най-важният отрасъл на България и нашите желаниа са за незабавно прилагане на Проекта, което би вляло значителен принос във възстановяването и развитието на страната.

Отчетът е съставен от две части, а именно: Част Първа - Основен Доклад (английски, японски и български) и Част Втора - Приложения (английски).

Бихме искали да се възползуваме от настоящата възможност, за да благодарим на Министерството на Външните работи и Министерството на Земеделието за техните полезни съвети и предложения по време на проучването. Също изразяваме нашите искрени благодарности към Българското Министерство на Земеделието и Хранителната Промисленост и Напоителни системи ЕАД за тяхното ползотворно сътрудничество.

Юни 1997 г.

С Уважение:

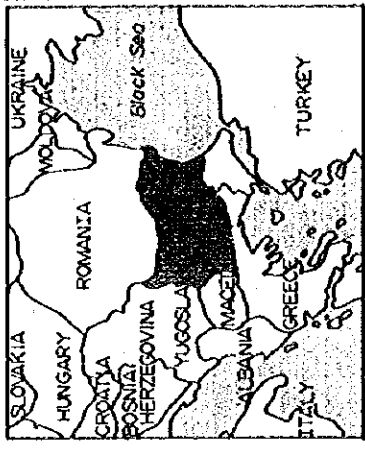
Tochimasa Kobayashi

Тошимаса Кобаяши
Р-тел на Екипа на JICA

КАРТА НА МЕСТОПОЛОЖЕНИЕТО

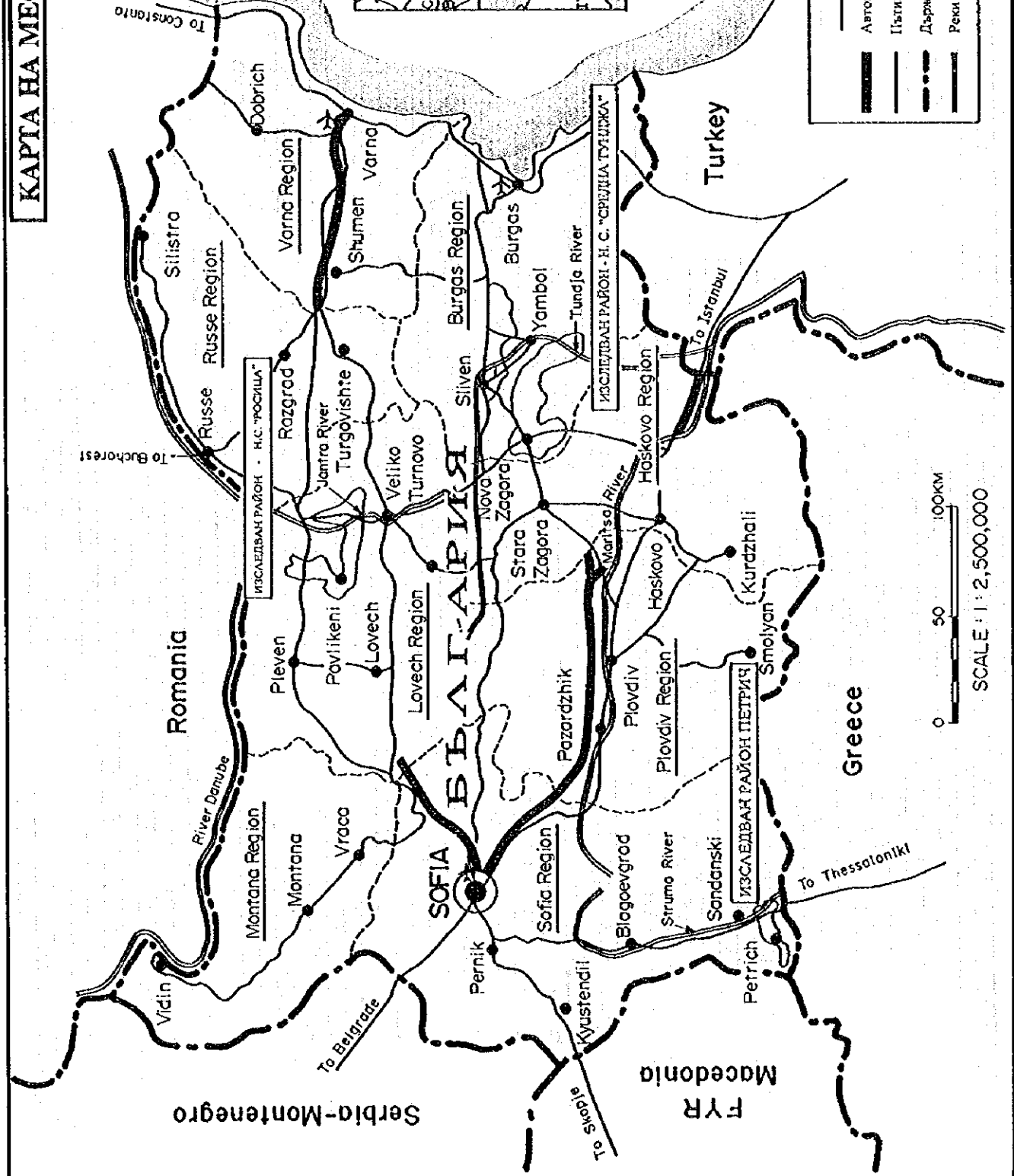

BLACK SEA

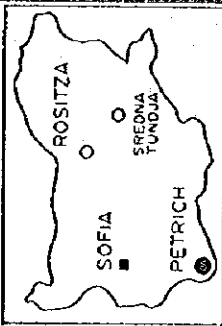
ЛЕГЕНДА

- Автоматстрала
- Граница на район
- Пътища
- Главни градове
- Държавна граница
- Столица
- Реки
- Международно летище

SCALE 1 : 2,500,000

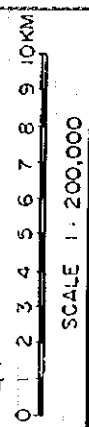
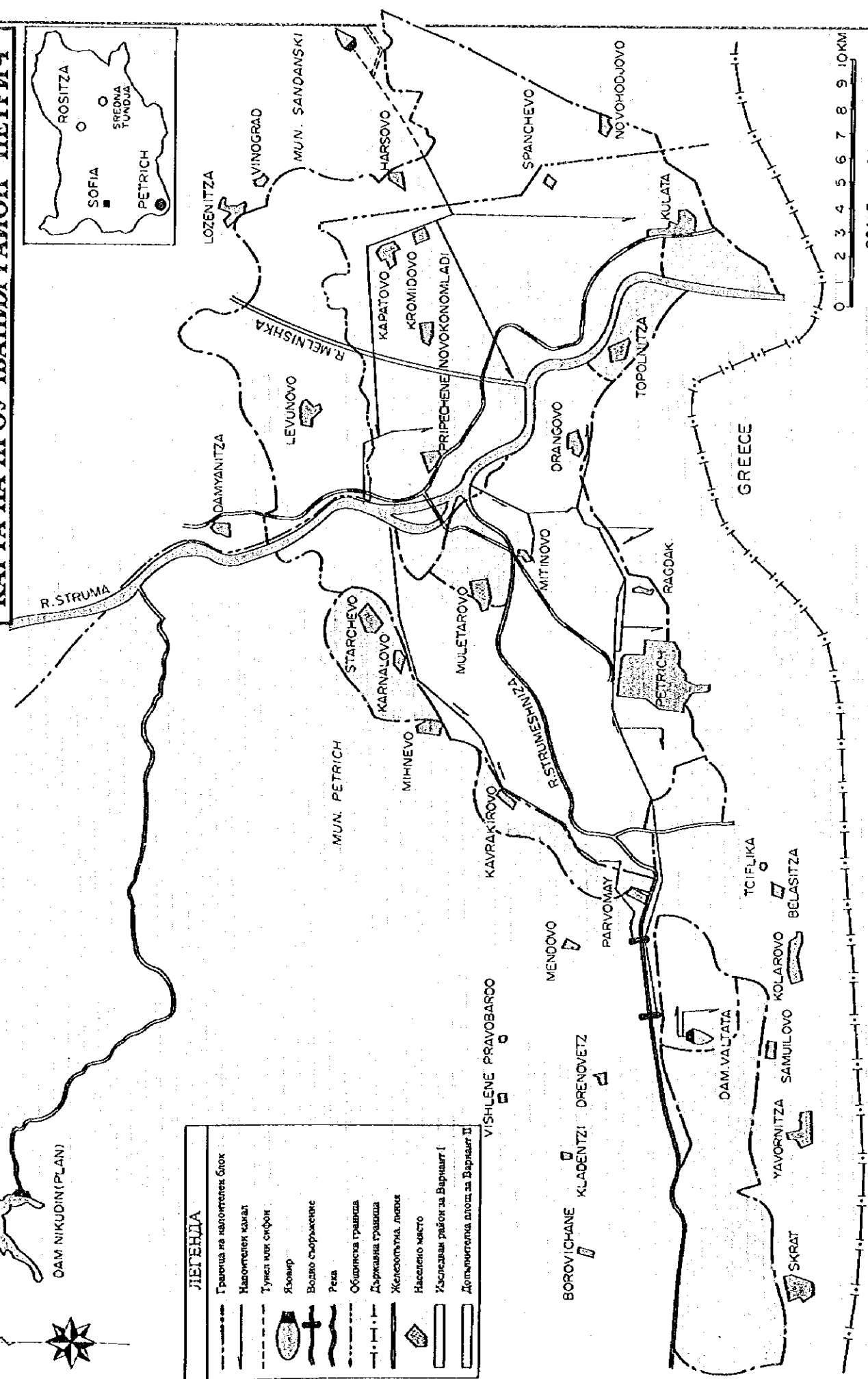
КАРТА НА ПРОУЧВАНИЯ РАЙОН "ПЕТРИЧ"

DAM NIKUDIN (PLAN)

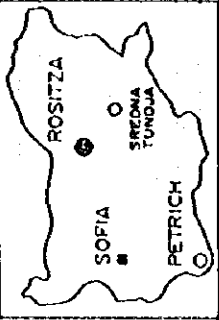
ЛЕГЕНДА

	Граница на електроенергичен блок
	Напоителен канал
	Тунел или сифон
	Язовир
	Водно съоръжение
	Река
	Общинска граница
	Държавна граница
	Железопътна линия
	Населено място
	Услужав район за Варшави I
	Допълнителна площ за Варшави II

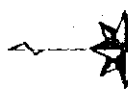
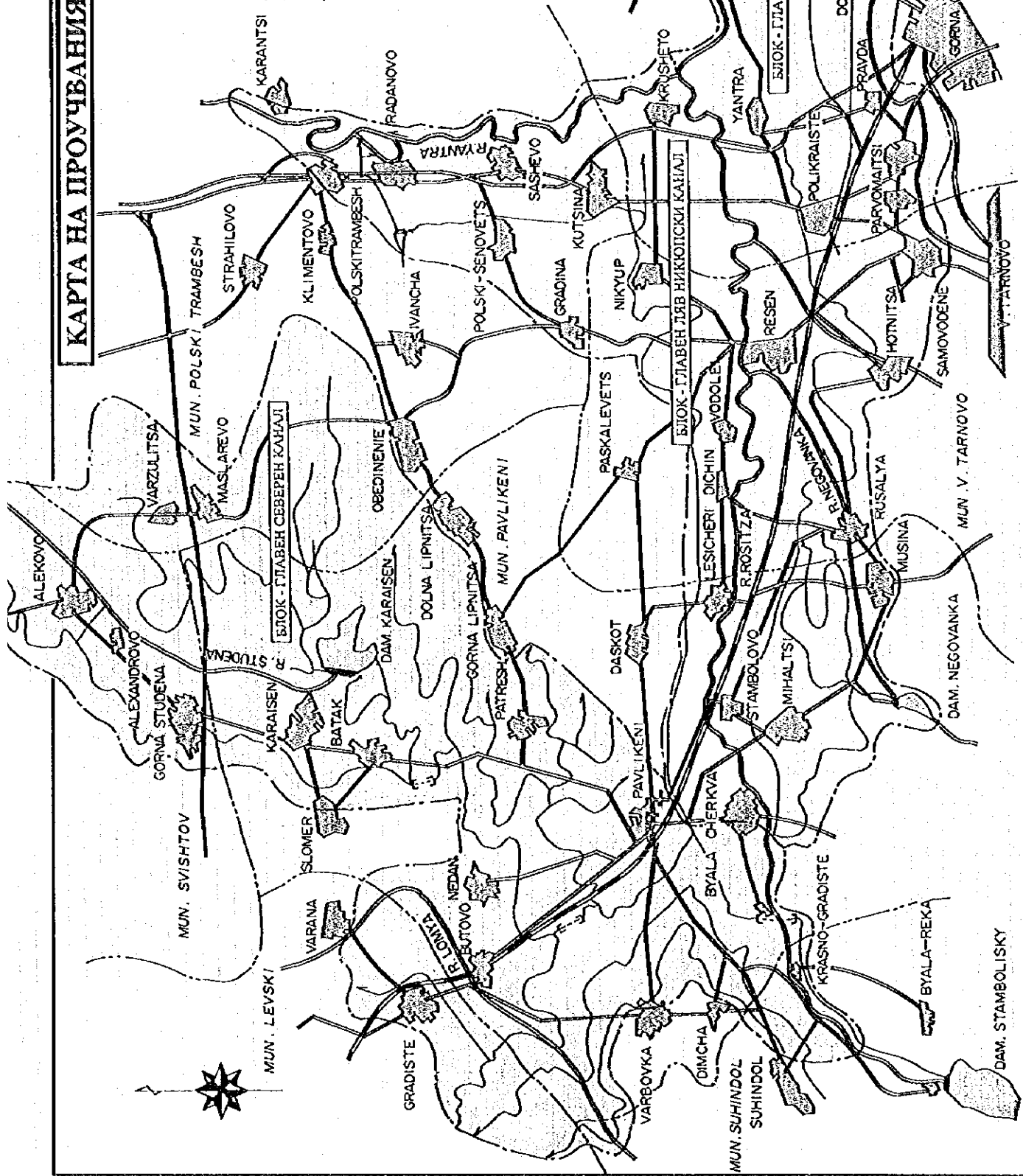
SCALE 1:200,000

КАРТА НА ПРОУЧВАНИЯ РАЙОН "РОСИЦА"

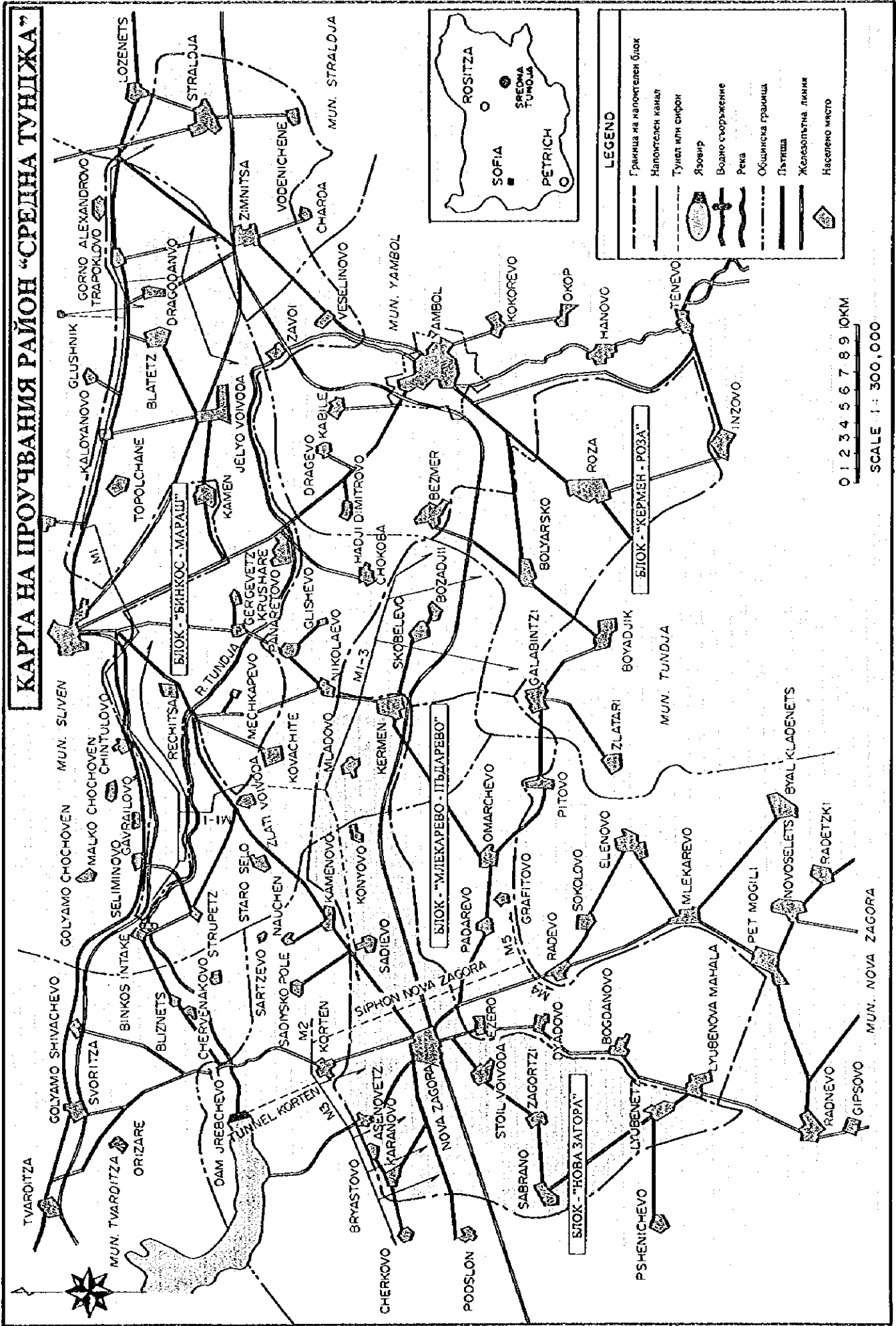

ЛЕГЕНДА

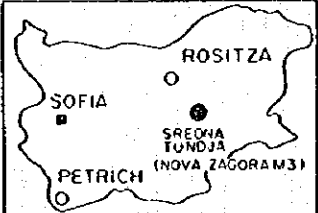
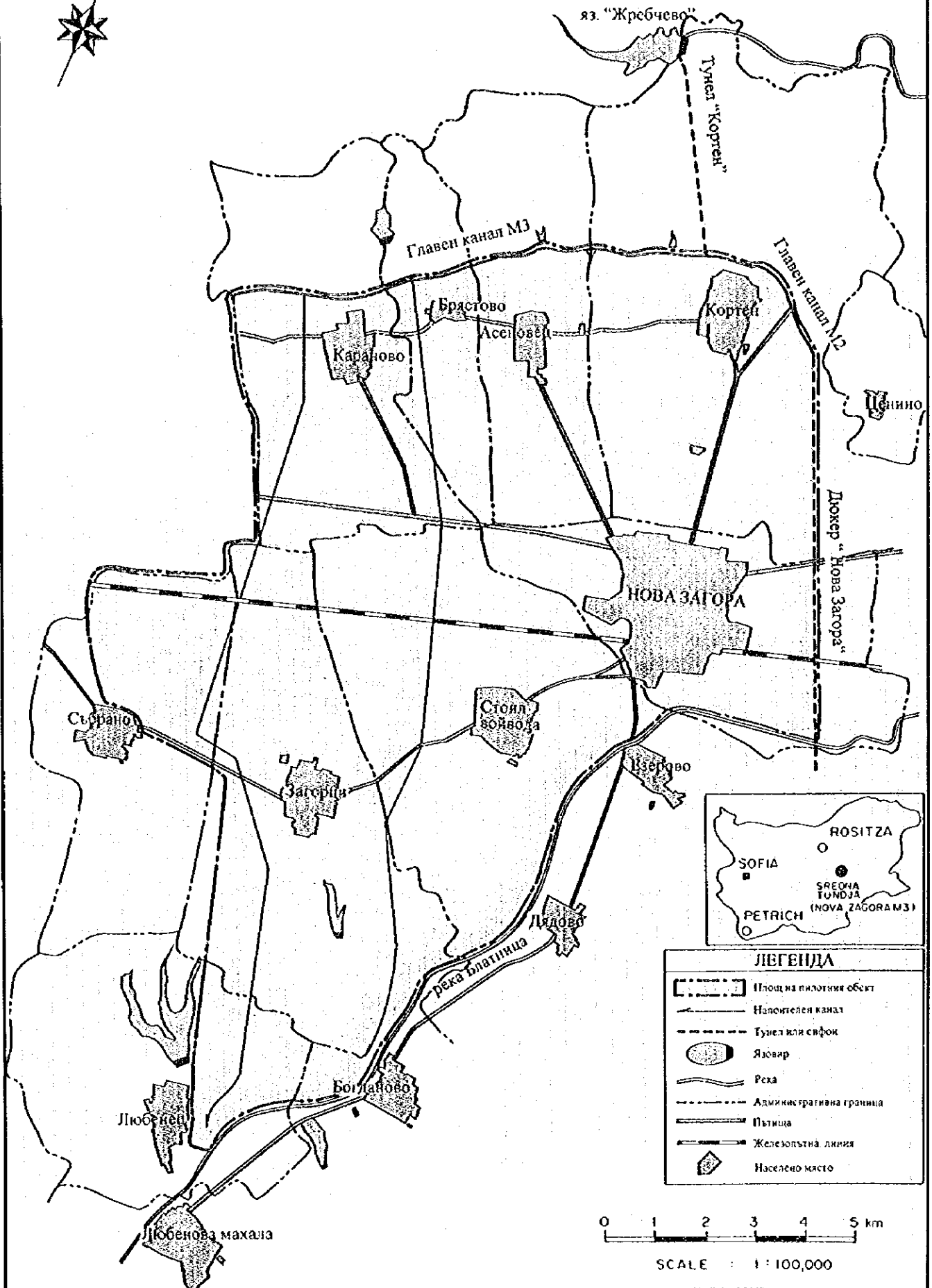
	Граница на водоотчетен блок
	Надотчетен канал
	Тунел или сифон
	Хованр
	Водна съоръжение
	Река
	Областна граница
	Пътница
	Железопътна линия
	Населено място

КАРТА НА ПРОУЧВАНИЯ РАЙОН "СРЕДНА ТУНДЖА"

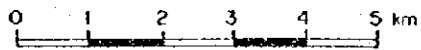

ПИЛОТЕН ОБЕКТ "НОВА ЗАГОРА" - МЗ КАНАЛ

ЛЕГЕНДА

	Площ на пилотен обект
	Наполнителен канал
	Тунел или сифон
	Язовир
	Река
	Административна граница
	Пътница
	Железопътна линия
	Населено място

SCALE : 1 : 100,000

Предпроектно Проучване по Проекта за Селскостопанска Реформа в България

Резюме

Част I Национални предпоставки на проучването

Предпоставки

Селскостопанският сектор е от особена важност за икономическото развитие на България и неговото стимулиране и реформиране е важна задача за успешното адаптиране на страната към пазарно-ориентирана икономика.

Плановите свързани с реформирането на селското стопанство отделят внимание на частното стопанисване на земята, инвестициите, подпомагащите производството дейности, приватизацията на хранително-вкусовата промишленост и развитието на пазарната система. Целта на селскостопанската реформа е да развие нова производствена, преработваща и пазарна структура, които да бъдат конкурентноспособни на международния пазар

Японската агенция за международно сътрудничество (JICA) реши да проведе Проучването по пригодността на Проекта за селскостопанска реформа в България. С оглед възстановяване на българското селско стопанство, целите на проекта са да формулира селскостопански план за развитие и да осъществи трансфер на знания и технологии за българската страна от експерти и специалисти чрез обучение на място по методите на изследването, процедурата на планиране и формулиране на проект във всяка специализирана сфера. Проучването се финансира от Японската агенция за международно сътрудничество (JICA), а изпълнителен орган от българска страна е Министерството на земеделието и хранителната промишленост (МЗХП).

За изпълнение на задачите на проекта, екип на JICA съставен от 11 експерти, както е показано в Приложение N-4 "Програма за Изпълнение", осъществи преглед на преобладаващите условия в България на национално ниво и в частност условията на трите изследвани района-"Петрич", "Росица" и "Средна Тунджа". Този доклад е съставен от резултати и анализи, включително формулировката на

мастер план на трите изследвани района и изборът на пилотен район, проведени от екипа на ИСА. Предпроектното проучване и анализите по оценката на проекта бяха осъществени за Нова Загора МЗ Канал, който беше избран за пилотен проектен район.

Макроикономически преглед

Преди 1989 година българската икономика беше изключително зависима от търговията с бившия Съветски съюз и останалите страни от Източния блок. В началото на деветдесетте години българската икономиката изживя криза породена от загубата на гарантираните за българските продукти пазари на СИВ. В продължение на десетилетия политизирани бюрократи, а не пазарът разпределяха стоките и услугите. Следователно, преходът се оказа едно изпитание за българския народ изпълнено с болезнени сътресения и удари.

Икономическата стабилност наблюдавана през 1995 година не беше удържана през 1996 година. През същата година в България бушуващия финансова буря на висока инфлация и нестабилност на валутния пазар придружени от спад в производството. Месечната инфлация оценявана по наблюдаваните цени скочи от 2.4% през юли 1995 до 23.3 % през юли 1996 предимно поради скока на цените на горивата, които месечно са се повишавали в обхвата 17-20% следваки спадът на разменния курс на лева спрямо щатския долар през същия период. На първи юни 1996 година, данъкът добавена стойност (ДДС) бе повишен от 18% до 22% като същевременно с това бяха повишени цените на електроенергията и отоплението с оглед да се изпълнят обещанията дадени на Международния валутен фонд. В стремежа си да увеличи правителствените приходи, правителството въведе ново 5% мито върху вноса и повиши митата на спиртните напитки и цигарите. Специалистите от НСИ съобщиха че инфлацията през 1996 година е била 311.0%. Повишенията на цените продължиха и през 1997 г. като 43.8% инфлация беше регистрирана през месец януари, а 243% през месец февруари на същата година - най-високият процент месечна инфлация от започването на промените към пазарно стопанство в България. Стабилност на макроикономическата обстановка бе забелязана, когато станаха ясни резултатите от парламентарните изборите през 1997 г., , но от бъдещата политика на новото правителство и от способността му да работи с МВФ ще зависят главно бъдещето стабилизиране на макроикономическите показатели. С проектираната стабилизация на валутния пазар след въвеждането на валутния борд, инфлацията се очаква да бъде поставена

под контрол.

Българската национална валута-лева, се обезцени спрямо щатския долар рефлектирайки широката икономическа дестабилизация на страната. Долърът беше разменен срещу 156 лева през юни 1996, за 500 лева в края на декември достигайки 3000 лева в средата на февруари преди да се установи на 1500 лева в средата на Март 1997.

Като резултат от влошените макроикономически показатели през периода януари - юни 1996 брутният национален продукт спада с 6.2% по съпоставими цени (493199 милиона лева) в сравнение с предхождащата година. Особено през втората половина на 1996 г. спадът в селскостопанското производство бележи рекорд-21.8%. Съгласно НСИ, БНП за 1996 година се очаква да спадне до 1,700,000-1,750,000 милиона лева или 8.1-10.5% спад сравнено с 1995 година. Целта за постигане на 2.5% ръст на БНП през 1997 година, както беше записано в стабилизационната програма за България на МВФ, остава една предизвикателна задача като се отчете стегнатията през 1996 година.

Българското Селско стопанство

1. Обща информация за българското селско стопанство

Република България се простира на площ от около 110,000 км² с население от около 8.4 милиона души. Селскостопанската земя се оценява да бъде около 6,200,000 хектара или около 56% от цялата площ. Главни култури са пшеницата, царевичата, люцерната и ечемикът, а световно известни продукти са киселото мляко, сирената, вината и розовото масло.

Селскостопанският сектор осигурява около 24% от БНП на страната и ангажира около 16% от наличната работна ръка, осигурявайки 20-25% от износа. Около 20% от стойността на износа идва от износ на животински или растителни продукти, храни, напитки и тютюн. Следователно, ако бившите пазари се възстановят и нови потенциални се завоюват, селското стопанство и хранителната промишленост са един важен източник на приходи и общаващ растеж сектор на икономиката.

Най-важната зърнено-житина култура в България е пшеницата, с общо годишно производство за последните пет години около 4.5 милиона тона. Царевичата

следва с 2.5 милиона тона - култура използвана предимно за фураж. На трето място е ечемикът с около 1.5 милиона тона. Тази култура се засява предимно за фураж и е суровина за пивоварната индустрия. Слънчогледът е най-важната маслодобивна суровина в България и износът на слънчогледово олио обещава добри приходи при променен износен режим на страната. Тютюнът, отглеждан на площ от 14,000 хектара през 1995 гържи челно място в износът на селскостопански продукти. България има традиции в износа на тютюневи листа за страните от бившата Източна Европа. Производството на зеленчуци за пазара намалява със загубата на пазари и проблемите свързани с приватизацията на преработващите предприятия. Въпреки че в момента овоците градини и лозята са в окаяно състояние, много от тях полуразрушени и изоставени, като следствие от ликвидацията на кооперативите и забавянето на реституцията, българските плодове, преди всичко прасковите, кайсиите, ябълките и десертното грозде са високо ценени на международните пазари. Винената индустрия, някога процъфтяващ сектор на икономиката, е все още източник на национална гордост и висококачествените и на ниски цени български вина започват да намират нови международни пазари.

Производството на животинска продукция спада драстично след ликвидацията на държавните угодилни предприятия. Ликвидационните съвети, несигурността относно собствеността на земята, високите цени на фуражите и ниските изкупни цени на животинската продукция довеждат до масова разпродажба и клане на животни и птици в началото на деветдесетте години. Износът на живи животни и животински кожи е бил главен експортен източник на приходи за България. Въпреки че спадът в производството на животинска продукция бележи застои през 1994, износът остава ограничен. Броят на животните и птиците е трудно да се установи сега, като се има пред вид променящата се структура на селското стопанство от крупно и контролирано към дребно и самоуправляващо се.

2. Селскостопанска политика

Селското стопанство в България традиционно е източник на национална гордост и е функционирало ефективно произвеждайки разнообразие от продукти за вътрешния и международния пазар. Реформите от началото на деветдесетте години, липсата на посока и стабилна селскостопанска политика пресушават жизнеността на отрасъла. Големите по размери държавни кооперативи бяха ликвидирани или превърнати в съдружия а имуществото им поделено или разпродадено помежду производителите. Объркването по отношение на

поземлената реформа, загубата на достъп до химикали, торове и други важни за производството суровини и загубата на традиционните пазари доведоха до изоставяне на нивите, овочните градини и лозята и принудиха гребният земеделец да изстрадва прехраната си. Голямата част от животните са ликвидирани, добивите и ефективността на растениевъдството са драстично понижени. България се оказва в положение на нито излязла от бившата система на социалистическо селско стопанство, нито установила нов пазарен модел на земеделие.

Съществените променни и реструктурирането са жизнено важни за днешното българско селско стопанство. Подкрепа за селското стопанство чрез изследвания, консултантски услуги, планиране, пазарна информация, доставка на материали, снабдяване, поддръжка на техниката и съживяване на преработващата индустрия са елементи заслужаващи сериозно внимание. Преквалификацията и преориентирането на производителите, както и политическа воля за насочване на солидни правителствени инвестиции са жизнено важни за бъдещето на българското селско стопанство.

Фонд "Земеделие" и фонд "Мелиорации" са двата принципни източника за вътрешно финансиране на селскостопанския сектор, включително инвестиции в напояването. Отдел "Инвестиции" на МЗХИ има водеща позиция в насочването на инвестициите към приоритетни сектори на отрасъла и разпределя средствата чрез областни управители и общински структури. Фонд "Земеделие" е подкрепен финансово чрез приватизационните процеси, експортните мита върху селскостопанската продукция, приходи от аренда на обществена селскостопанска земя и централни бюджетни отчисления. Фонд "Земеделие" е принципен източник на подкрепа за производителите чрез ценова политика и преференциални кредити. Данъка върху печалбата на всички държавни предприятия формира основата на фонд "Мелиорации" и средствата се насочват към подобряване на мелиоративната инфраструктура.

През 1995/96 земеделска година, субсидирането на производството на пшеница е най-голямото перо на фонд "Земеделие" с около 350 лв/дка за почти 95% от засетите с пшеница площи. Субсидиите бяха разпределени на три транша. Обикновено, от добива получен от 1.1 милиона хектара върху които България отглежда пшеница, правителството стопанисва от 400,000 до 500,000 тона като държавен резерв. През 1995 година, в резултат на намалението на площите

със засята пшеница, лошокачествените семена, липсата на торове, ранната зима и късната пролет се стига до значително понижение на добивите и в резултат спад в реколтата. Нещо повече, поради тежката икономическа криза започнала от края на 1996 г. и началото на 1997 г., през 1997 година се очаква недостиг на пшеница от порядъка на 200 хиляди тона, а на фуражи от порядъка на 250 до 300 хиляди тона.

Политическите решения са необходими за да се осигури яснота по отношение на типа, размера, организацията, и обхвата на производствените единици, които правителството на България желае да подкрепи. След приключването на реституцията на земята, асоциациите, кооперативите и частните земеделци ще търсят да максимизират потенциала на едно ново пазарно-жизнено земеделие, като използват напълно преимуществото на богатата селскостопанска земя.

3. Селскостопанската реформа

Въпреки че официално, много от държавните предприятия са били реорганизирани до някаква степен, на практика те все така са запазили бившата си физиономия и монопола си. Цените на суровините и материалите на практика са ниски отчасти благодарение на монопола, който те държат върху покупко-продажбата на суровини и материали и тяхното разпределение. Бъдещо реструктуриране, включително приватизацията на няколко крупни селскостопански предприятия е предвидено за края на 1996 и 1997 година.

Ускорението и приключването на реституционния процес за възстановяване правата на собственост върху селскостопанската земя ще бъде главна задача през 1997 година. Реституцията на земята ще бъде приключено официално през 1997 след което се очаква пустеещите земи да бъдат обработвани отново и овоците градини и лозята да бъдат върнати към пълноценно производство.

Правителството напредва с приватизацията на държавните селскостопански предприятия. Началото на този процес бе поставено през 1993 година и по план трябва да се ускори през 1997 с приватизацията на водещи за отрасъла преработващи предприятия, приватизирайки до 25% от всички запланувани за приватизация предприятия.

Указанията на Европейският Съюз (ЕС) осигуряват едновременно и модел и инициатива за насочване на правителственото внимание върху изискванията за

сертификации за износ. Пазарните информационни системи са признати като един важен източник за производителите на селскостопанска продукция в стремежа им да намалят цените по сделките, да предвидят пазарното търсене и да реагират на откритите се възможности за излизане на вътрешния и на международния пазари.

4. Преработваща индустрия

Потенциалът на преработващата индустрия е в огромна степен неоползотворен. Свивът на пазарите за износ и спадът на реалните доходи на населението, а така също и натрупаният дълг, причиниха сериозен спад в ръста на производство на преработващата промишленост. Суровините са оскъдни, а пазарите на преработена продукция не съществуват вече. На този фон обаче, млечната и пивоварната индустрии достигнаха висок ръст на приватизация и възстановяване. Месната, зеленчуковата и маслodobивната индустрии са доста изостанали в това отношение. Хлебопроизводството е било отрицателно засегнато от неефективните държавни мелници и фуражо-преработващи предприятия.

5. Пазар

Маркетингът и разпределението на продукцията остават главната пречка за растеж на селскостопанското производство. Монополна покупателна сила на преработвателите на селскостопанска продукция съществува при преработвателите на зърнено-житни и слънчоглед, преди всичко в районите на напоителни системи "Росица" и "Средна Тунджа". При маркетинга на фураж и зърно за фураж, ролята на държавата е доминираща. Все повече частни търговци на едро излизат на пазара купувайки зърно в големи количества, като едновременно с това осигуряват съхранението му. Главни пазари за селскостопанска продукция са Добрич, Варна и Монтана. Търговците на едро са главни снабдители на фуражните предприятия, а фуражите са преди всичко изкупувани от големи по размер държавни свине- или птице-угоителни предприятия. Преработвателите на слънчоглед са доминирани от 14 държавни предприятия, преработващи 70-80% от слънчогледовото семе и произвеждайки 80-90% от олиото в страната. Тютюнопроизводството е стриктно контролирано от правителството чрез лицензни и договорни изисквания към производителите, а така също и установени цени.

Производителите най-често продават стоката си по улиците, във фермите или на малки пазари на производителите за прясна продукция. 70% от общата пазарна

продукция на зеленчуци и плодове сега е търгувана по улични пазари. Към 1996 година са установени седем основни пазари за зърнено-житни и слънчоглед и три пазари на едро за плодове и зеленчуци.

6. Организации на селскостопанските производители

Кооперативите на производителите са основна преобладаваща форма на организации през ранните години на пазарната реформа. Липсата на кредити, високата цена на техниката и сигурността предлагана от държавните покупки на основни селскостопански продукти засилват тази тенденция, разглеждана за кратък и среден период от време. Приключването на реституцията на земята най-вероятно ще намали броя на кооперативите и ще предизвика увеличение в броя на асоциациите, арендаторите и частните фермери обработващи собствена земя. Подобрена политическа атмосфера ще засили икономическите позиции на фермерите и ще окуражи новите форми на асоцииране в производството, доставките, кредити и маркетинга. Селскостопанските кредитни услуги не са достъпни, а пазарните лихвени проценти са изключително високи. Данъците върху селскостопанските приходи са опростени за период от пет години. Краят на 1996 година осигури ратифицирането и приложението на новият закон за арендата и подготви закона за комасацията на селскостопанската земя, но бъдещият пазар на земята ще изисква указанията на допълнителни законови разпоредби.

7. Институции

Селскостопанските консултации, специалното образование, селскостопанското ограмотяване и изследванията в областта на селското стопанство са важни компоненти от стратегия за реформи в българското селско стопанство. Съвременни технически познания и съвети по управление на селското стопанство са особено важни в обстановка, където селските стопани изнемогват в стремежа си да изкарат прехраната си разчитайки единствено на собствените си сили. Преквалифицирането и преобуруването на сегашното земеделие към пазарно селско стопанство ще изискват образователни институции способни да осигурят образователни програми на високо ниво. Засилването на ролята на местното управление в процесите свързани с развитието на селското стопанство и разширяването на консултантските услуги са главните приоритети на прехода.

Около 16% от трудоспособното население е заето в селското стопанство. Приблизително 8% от трудовата ръка в селското стопанство е наета от групи и

фирми на частния сектор. Дългосрочните професионални образователни програми са жизнено важни за подмладяване на прогресивно застаряващото селско население.

8. Сдружения на водоползвателите

Организиране на сдружения на водоползвателите се стимулира с оглед на тяхното включване за разпределението на водата до крайния потребител, при събирането на таксите за ползуване на поливна вода и при поддръжката на поливните инсталации. Независимо от това, сдруженията на водоползвателите биха били уместни само ако основната инфраструктура се възстанови, крайната напоителна мрежа се разшири и икономическите стимули и стойността на продукцията на поливното земеделие се подобри. По места е имало традиции в сформиранието на сдружения на водоползвателите, които обаче са еродирали с времето и хаоса на реформата. Ще е необходимо време и икономическа стабилност за възстановяване на жизнеността на селата. Организирането на сдруженията на водоползвателите и консултански услуги по напояване се ръководи от Световната банка. Законодателство, което да подкрепи организирането на сдруженията на водоползвателите, бе гледано в парламента и ако бъде приложено ще подпомогне сформиранието им.

9. Напоителни инсталации и съоръжения

Прегледът на напоителните съоръжения на територията на трите изследвани района показва основата от която да се излезе при възстановяване жизнеността на българското селско стопанство. По времето на централно планираната икономика е изградена инфраструктура със забележителен капацитет. С промените в селското стопанство и с объркването по отношение на стимулите, потреблението на вода за напояване спада. Новите стопани, или липсата на стопани са довели много от съоръженията до отчаяно състояние. Земята е оставена да пуснее или се използва частично. Използването на напоителните съоръжения се преценява, че е между 10% и 20%, а разходите за доставка на вода за напояване, поддръжка и опериране на системите е висока, като сметките обикновено са избягвани или събирани с големи усилия. Напоителните съоръжения биха били използвани пълноценно ако достъпът до тях се подобри, структурите се възстановят, собствеността се изясни и се въведат стимули за производство които да водят до натрупване на приходи.

Повече от 50% от напояването в България се осъществява чрез дъждуване.

Дъждуването е признато като модел при окрупнено земеделие носещо икономии на вода. Дъждовалните инсталации са в сравнително добро състояние сравнени с останалите форми на напояване. Капковото напояване, изградено в редица съвременни лозя и овощни градини, е занемарено. Гравитачни канали и помпени станции са доминиращи съоръжения на много места. Около 80% от всички напоятелни съоръжения, стопанисвани от Напоятелни системи ЕАД се нуждаят от възстановяване с оглед да отговорят на новият вид собственост и модел на използване на водата.

Постепенна смяна на собствеността на крайните поливни съоръжения би подхранила смяна в подхода и способностите на менажерите в съответствие с техните нови отговорности. Гъвкавост в управлението по отношение на различията по места и райони би стимулирало възстановяването на напоятелните съоръжения. Продължителни, макар и скромни субсидии за използването на водата, поддръжката и експлоатацията на съоръженията ще доведе до по-широкото им използване и ще подпомогне развитието на нови механизми за събиране на такси и търсене на лична отговорност.

Част II Генерален план - програми на трите изследвани района

Изследвани райони

Генерален план-програми бяха изготвени за трите изследвани района-Петрич, Росица и Средна Тунджа, и измежду, тях на база на приетите критерии за селекция, беше избран пилотният район.

1. "Петрич"

Изследваният район Петрич попада в южните части на Софийска област, граничещ с Гърция на юг и Македония на запад. 6 600 хектара поливни площи са разположени по долините на реките Струма и Струмешница. Растителен фондът е интензивно по алувиалните почви на пясните долини, а лозя, ливади и овоцни градини са разположени по склоновете. Главен град в района е Петрич. Основен пазар е София. Въпреки че средиземноморският климат позволява да се отглеждат годишно няколко култури, включително ранна продукция, поливните възможности са ограничени преди всичко от липсата на достатъчно вода за напояване.

Основни отглеждани култури са зеленчуците, овоцните градини, лозята и пшеницата. През 1995 година 46% от обработваемата земя е била засята със зърнено-житни, 7% с технически култури, 11% са представлявали овоцните градини и зеленчуците и 36% са били фуражните култури. Размерът на стопанисваната от земеделците земя е малък, средно около 12 дка. Отглеждането на животни за продажба е ограничено поради малките размери на стопанисваната земя.

Ограниченият достъп до вода в изследвания район ще ограничи потенциала му за производство на селскостопанска продукция. Сравнително преимущество на този район е възможността за производство на ранна продукция и географското му положение осигуряващо лесен достъп до пазарите на София. Независимо че земята се обработва интензивно, малкият размер на обработваните парцели е своеобразен ограничител на растежа на производителността. Ниските местни изкупни цени и конкуренцията през границата ще ограничават приходите. Специализация в производството и насочена пазарна стратегия са необходими, за да се максимизират преимуществата на този район.

2. "Росица"

Изследваният район Росица, Ловешка област, е разположен на север от Стара планина на територия от 50,700 хектара в северната централна част на страната. Топографията на района е съставена от плавно спускащи се склонове и насечени долини. Напоителна система е изградена по течението на река Росица като водата се подава гравитачно или чрез помпи. Почвите са алувиални по течението на реката, черноземи в източната и североизточната част и сиви горски по високите места. Главни градове в района са Велико Търново, Полски Тръмбеш и Павликени. Климатът е умерено континентален със слани през октомври. Напоителната система е построена през петдесетте години на XX век и голяма част от нея е неизползуваема след 1990 година.

В района се отглеждат зърнено-житни в низините, предимно пшеница, царевича, слънчоглед, а по склоновете се срещат ябълкови, сливови и крушеви овоцни градини, а така също и лозя. В Полски Тръмбеш има голяма рафинерия за производство на слънчогледово олио. Голяма част от захарното цвекло произвеждано в България се отглежда в този район, като рафинерия за производство на захар има в Горна Оряховица. През 1995 година културите отглеждани в района са били разпределени както следва : зърнено-житни - 55%, технически култури - 16%, зеленчуци - 5% и фуражни култури - 12%. Средният размер на стопанисваната от частни стопани земя е 15 дка. Района е важен производител на пшеница, царевича и слънчоглед при неополитни условия. Кооперативната форма на земеделие е широко разпространена при производството на пшеница, ечемик и слънчоглед. Овощните градини са в упадък, докато лозята се възстановяват.

Селскостопанското производство в този район е засегнато силно от загубата на пазари за преработени плодове и зеленчуци, както и от разпродажбата на животни в началото на деветдесетте години. Слънчогледопроизводството е главен източник на приходи облагодетелствувано от близостта на преработващите предприятия

3. "Средна Тунджа"

Районът е разположен на територията на Бургаска област на юг от Стара планина и обхваща обширните низини по течението на река Тунджа. Континенталният климат примесен със средиземноморско влияние благоприятствува практикуването на интензивно земеделие на цялата площ на

района от около 97,000 хектара. Почвите варират от алувиални по протежение на реките до черноземи в низините и сиви горски по подножието на планините. Нова Загора е важен агро-бизнес център, Сливен най-големият град в района и важен индустриален център, а Ямбол е търговски и административен център. Със съществуващата напоителна структура, водата в язовир "Жребчево" е адекватна за напояване на изследвания район, но тя би се оказала недостатъчна, ако наличната напоителна система се разшири със строителство на нови напоителни съоръжения.

"Средна Тунджа" има най-разнообразното съчетание на селскостопански култури и насаждения сред трите изследвани района. Културите по размер на площите се разпределят както следва : зърнено-житни - 65%, технически култури - 15%, фуражни култури 9%, лозя и овощни градини - 8% и зеленчуци 3%. Районът е важен производител на ечемик, слънчоглед, грозде и плодове. Площа на обработвана от частни земеделци земя е по-голяма от останалите два изследвани района и е средно около 140 дка. Площа на обработваната земя в комбинация с ниската гъстота на населението и преобладаващия модел на отглеждане на културите предразполага към кооперативна форма на земеделие с широко използване на механизация.

Измежду трите проучвани района този район притежава най-богатите почви, най-добрата обезпеченост с водни ресурси за напояване и най-богатата разновидност на отглежданите култури. Земеделците от проучвания район полагат усилия да възстановят производството и търсят решения на предизвикателствата на пазарната икономика.

Социално-икономическо проучване на селските райони

По време на първата фаза на проучването беше проведена анкета сред селските стопани на трите изследвани района, която незасимо от различията в географското положение, потвърждава еднородността и хомогенността на българското селско население. Използуваните индикатори на проучването дават ясна представа за единността на социологията на селските маси. Социалната инфраструктура, в голямата си част построена по времето на централното планиране осигурява идентична обстановка с малки различия в трите изследвани района. Безработицата, нов елемент на социалния живот след ликвидирането на социализма, засяга силно селските райони с около 20% от трудоспособните хора без работа. Негативен растеж на населението се наблюдава на много места и

миграция от село към град е все още доминираща независимо от пазарните реформи. Намалението на броя на селското население се очаква да продължи. Общинските ръководства поддържат основните услуги за населението като изплащане на пенсията, финансиране на образованието и медицинското обслужване, а заедно с това имат грижата за откриване на нови работни места. Продължаващото централно финансиране на общините прави общинските ръководства по места крайно зависими от бюджетната квота, която правителството им предоставя. Селскостопанския сектор е особено уязвим от бюджетните аномалии. Независимо от това, от селското стопанство се очаква да възстанови икономически здравословния климат на село.

Част Първа на проучването по приложимостта включва социално-икономическо проучване на 400 селски семейства от 80 села в трите изследвани района. Проучването беше организирано в трите района по напомелни технологични блокове и размер на обработваемата земя както следва: "Петрич" - 100 семейства, "Росица" - 150 семейства и "Средна Тунджа" - 150 семейства. Част Втора на проучването беше посветена на подготовката на полотнония район - Нова Загора Канал МЗ в "Средна Тунджа" район, като резултатите от Част Първа бяха също приложени при разработване на неговия мастер план.

Формулиране на Проучваните райони

1. Основни концепции за развитие на проучван район

Главните моменти които бяха използвани при разработването на план за развитие на трите проучвани района са следните: 1. Макроикономическата стабилност е призната за важен елемент от селскостопанската реформа и растежа; 2. Ясно определена политика и подход за развитие ще улеснят реформата. Важни моменти са собствеността върху селскостопанската земя, организациите на селскостопанските производители, цените и износните и производствените субсидии; 3. Поземлената реформа, решаването на въпроса с бившата държавна собственост и приватизирането на преработващите предприятия би осигурило условия за пазарно-ориентирани решения; 4. Различията по места, включително природните дадености и човешките ресурси, отношението на земеделците към реформата и влиянието на институциите е реално. Целта е да се стимулира децентрализирано и целево планиране, което да отговаря на нуждите на местните земеделци; 5. Международните организации осигуряващи сътрудничество, преди всичко Световната банка, Програма ФАР, Европейската банка за възстановяване и реконструкция, доставят средства и

идеи, които биха могли да се изпозуват в интерес на маркетинга и реконструкцията на организациите на производителите на селскостопанска продукция; 6. Управлението на селското стопанство и маркетинга трябва да бъдат ориентирани към посрещане на нуждите на пазарната икономика; 7. Развитието на консултанските услуги, подпомагане на изследванията и останалите поддържащи селскостопанската дейност услуги са инвестиции в селското стопанство и важен момент при формиране структурата на институциите; 8. Екологично планиране и наблюдение на околната среда се окуражава в името на запазването на благосъстоянието на нацията; 9. Възстановяването на напоителните системи е признат фактор за увеличаване на добивите и подобряване на ефективността на наличните напоителни съоръжения; 10. Икономическата жизнелост на трите проучвани района и напоителните блокове на които те са разделени са важен фактор за установяване на техният потенциал.

2. Подразделяне на проучваните райони

За да отговаря на изискването на моделен район за останалите места в България, на които да покаже технологията на селскостопанската реформа, Пилотният район би трябвало да има оптимален размер. Съгласно обема на работите на проекта, пилотният район е прието да бъде в размер не по-голям от 30 000 хектара. За тази цел проучваните райони "Росица" и "Средна Тунджа" бяха подразделени на блокове, които покриват технологични единици от съответните напоителните системи и площта на всеки блок е илюстрирана в таблицата, която следва:

Площ на блоковете в проучваните райони	
Име на район и блок	Площ, хектари
"Петрич"	11,000
"Росица"	50,700
Блок - Главен северен канал	29,300
Блок - Главен ляв никлонски	9,380
Блок - Главен долен десен	12,020
"Средна Тунджа"	97,000
Блок - Нова Загора	22,400
(Блок - Нова Загора МЗ)	(13,220)
Блок - Млекарево-Пъдарево	20,000
Блок - Бинкос-Мараи	35,000
Блок - Кермен-Роза	19,600
Общо за изследваните райони	158,700

3. Стратегия за развитие на проучваните райони

(1) Проучван район "Петрич"

В името на едно пълноценно използване на географското положение на район Петрич, преди всичко близостта му до чужди страни, експортно ориентирано селско стопанство се препоръчва. Също така, като се вземе под внимание по-топлият климат в сравнение с другите два района, производство на ранни зеленчуци, плодове и доходоносен пшениц се поощряват. Проблемът свързан с безработицата в този район би могъл да разреши с даването на приоритет на интензивното селскостопанско производство. За превъзможване на недостатъка свързан с малката по размер стопанисвана земя, се препоръчва организиране на интензивно земеделие на кооперирани производители, с уедрени парцели земя. Чрез коопериране би могла да се внедри система за поделено финансово натоварване не само при правене на покупки като машини и материали, а така също при финансиране на маркетинга, реализиране на кредити и т.н. Все функции на кооперациите на земеделците.

Интензивното земеделие с високи норми на напояване се преценява, че ще бъде доходно за района. Препоръчва се внедряване на модерна селскостопанска управленческа система на база на поливно земеделие. Сдруженията на водоползвателите са нужни за поддържане и експлоатация на напоятелните съоръжения.

Наличието на водни ресурси в района не е обещаващо. В допълнение, в повечето от случаите поливната вода се осигурява от реки чрез изпомпване. За ефективно използване на наличните водни ресурси, наличният малък по размер язовир би трябвало да се подхранва с изпомпена от реката вода. За намаление на загубите на вода и улеснение на експлоатацията и поддръжката на напояването, водата е рентабилно да се подава до крайните потребители по тръби.

Земеделието с интензивни култури изисква точни технологии по относително прилагането на торовете, пестицидите и контрола на водата. За успех се изисква значително ангажиране на научния сектор и промишлеността. Може да се очаква постигане на висококачествена продукция в едно с увеличение на добивите.

Пласментът на продукцията би се улеснил ако днешният пазар за селскостопанска продукция в Петрич се преустрои и усъвремени, което би

улеснило изграждането на по-голямо пазарно тържище в Сандански от Европейската банка за реконструкция и развитие.

(2) Проучван район "Росица"

Топографията на района включва височини до 200 м над морското равнище в хълмистите части. Средният годишен обем на валежите превишава с около 100 мм този на район Средна Тунджа, което е добра предпоставка за отглеждане на неполивни зърнено-житни култури с ниски изисквания за влага. Почвите в района са плодородни. Площа на земята на частните земеделски стопанства е средно около 15 дка, което е недостатъчно за ефективно въвеждане на механизацията и дава предпоставка за препоръчване организирането на кооперации на земеделците, които да спомогнат за обединението на парцелите земя.

Капацитетът на язовир "Александър Стамболийски" е адекватен за поливане на целия проучван район. Приблизително 40% от проучвания район се полива чрез помпи, които не бяха използвани по време на проучването, главно поради високата цена на електрическата енергия. Помпите изпомпват вода на височина до 50-60 метра за районите на Главен северен канал и компенсация язовир "Карайсен". Поради дългогодишна употреба повечето от помпите са непригодни за работа или повредени. В такива места ще бъде трудно да се поддържа икономическа ефективност даже и след възстановяване на съоръженията. Таблицата приложена по-долу показва площите на всеки блок напоявани помпено или гравитачно.

Таблица на площите поливани помпено и гравитачно, (в хектари)

Име на проучвания район и поливен блок	Поливни помпено	Поливни площи, гравитачно	Общо, хектари
"Петрич"	4,300	6,700	11,000
"Росица"	23,380	27,320	50,700
Главен северен канал	14,200	15,100	29,300
Главен ляв никлонски	1,130	8,254	9,380
Главен десен долен	8,050	3,970	12,020
"Средна Тунджа"	55,800	41,200	97,000
Нова Загора	0	22,400	22,400
(Нова Загора МЗ)	(0)	(13,220)	(13,220)
Млекарево-Пъдарево	13,800	6,200	20,000
Бинкос-Мараш	30,300	4,700	35,000
Кермен-Роза	11,700	7,900	19,600
Общо за проучвания район	83,480	75,200	158,700

Разходите за доставка на вода, респективно цената ѝ, в местата с помпено напояване ще бъдат високи поради високата цена на електрическата енергия. Цената на възстановяването ще бъде също висока поради невъзможността за ремонтиране на повечето от помпените съоръжения и необходимостта те да бъдат заменени с нови. Възстановяването на повечето от гравитачните инсталации трябва да се извърши с приоритет. В допълнение, Главен лъв никюлски канал е стар и необлицован. За икономисване на поливна вода и средства за поддръжка този канал трябва да се облицова с бетон.

По отношение на маркетинг и реализация на продукцията ЕБРР планира изграждане на пазарище в Плевен, което обаче ще има слаб ефект за район "Росица" от гледна точка на отдалечеността му от проучвания район. Пазарище за плодове и зеленчуци се препоръчва да бъде изградено в Павликени.

(3) Проучван район "Средна Тунджа"

Размерът на обработваната земя от частните стопани и кооперативите е от значителна величина. Констатирано беше, че строителството на всички планирани напоителни съоръжения все още не е завършило. Също се установи, че при използване на всички напоителни съоръжения на пълен капацитет, водите на язовир "Жребчево" ще се окажат недостатъчни за поливането на всичките 97,000 хектара. Подходяща земеделска стратегия за този район е отглеждане на зърнено-житни и царевица от едромащабни кооперации на производители, заедно с това развитие на животновъдството и за целта развитие на фуражното производство.

Деятелността на наличните кооперативи е ограничена до кооперативи на производителите и основните им функции са закупуване на машини и материали и колективно използване на земята. Маркетинг и ценова политика, а така също умела кредитна политика са нови функции, които се препоръчва да бъдат поети от бъдещите кооперативи. ЕБРР има план за изграждане на пазарище в Сливен и Стара Загора, което ще започне през 1977 година. С изграждането на тия пазарища, проучвания район ще се намери в изключително благоприятно положение за пласиране на селскостопанската продукция.

Главната канална мрежа в района е облицована. Сдруженията на водоползвателите ще се организират с цел да поддържат поливните съоръжения по места и това да доведе до снижение на цената на водата за поливане. Тия

сдружения би трябвало да поемат поддръжката на съоръженията изцяло за тяхна сметка. Усъвършенствването на напоителните съоръжения би могло да се извърши също от сдруженията на водоползвателите, ако те бъдат организирани на технологичен принцип по протежение на напоителната мрежа.

Избор на Пилотен проектен район

1. Основни функции на Пилотния проект

Пилотния проект ще служи за модел на пазарно-ориентираната реформа в селското стопанство на България, предимно при прилагането на напреднали селскостопански технологии. Функциите на пилотния проект включват ниско по себестойност напояване, организиране на земеделците в сдружения на водоползвателите, функционални пазарни структури, кооперативи с развит потенциал, модерни земеделски технологии подкрепени от консултантски услуги, от институти и др.

2. Критерии за избора

При подбор на пилотния район, бяха използвани изброените по-долу изброените критерии: 1) Природни и физически дадености; 2) Напояване; 3) Социални условия; 4) Икономически условия; 5) Маркетинг; 6) Селско стопанство; 7) Икономика и управление на селското стопанство; 8) Кооперативи и сдружения на водоползвателите; 9) Ефект върху природната среда.

Базирайки се на горните критерии за избор на пилотния район бяха формулирани, 40 направления за избор точкувани съгласно тегловната точкова система.

3. Процедура на избора

Макро-критериите (икономика, маркетинг и т.н.) бяха приложени само за изследваните райони без да разглежда тяхното подразделение на блокове. Подборът беше извършен на следващите три етапа: 1) Сравняване на трите проучвани района и изключване на района, който е най-малко подходящ да бъде пилотен район; 2) Сравняване на характеристиките на блоковете в двата останали района и избор на потенциално най-подходящите блокове; 3) Краен избор на пилотния район чрез прилагане на икономическа оценка.

4. Избор на Пилотен проектен район

При първото пресяване, район "Петрич" беше изключен от по-нататъшно участие в избора, най-вече поради незадоволителното му осигуряване с вода за напояване. Размерът на стопанисваната земя е малък и кооперативи са формирани само при млякопроизводителите. На втория етап на избора бяха избрани четири блока: един от "Росица" - Главен ляв Никлопски и три от "Средна Тунджа" - Бинкос-Мараи, Нова Загора - целият блок заедно с канал М2, и Нова Загора М3 канал, който е подразделение на предходния блок. За крайният избор на Пилотния район беше приложена икономическа оценка с оглед да се установи най-високото отношение на приходите към разходите (В/С) при производството и реализирането на селскостопанската продукция в районите. За отношението (В/С) приходи/разходи беше получен следният резултат: Главен ляв никлопски канал - 1.239; Бинкос-Мараи - 1.660; Нова Загора, целият блок заедно с канал М2 - 0.890; Нова Загора М3 - 2.090. Нова Загора М3 показва най-добър резултат при икономическата оценка и логично бе избран за пилотен район.

Главен ляв Никлопски канал получи по-ниски оценки предимно поради високата цена на облицоването което му предстои. В контраст Нова Загора М3 изисква най-малко средства за рехабилитация, което подпомага значително високата му оценка. При Бинкос-Мараи отношението (В/С) е високо независимо от факта че на повечето места се полива помпено, което показва високата степен на възвращаемост на този район дължащата се предимно на трайните насаждения отглеждани в района. Като краен резултат Нова Загора М3 беше избран за Пилотен район.

Част III Изследване по приложимостта на Пилотен проектен район в Нова Загора МЗ канал блок

В завършен вид Проучването по приложимостта на прилагане на проекта предоставя серия от ключови предпоставки и наблюдения, които насочват развитието на проектните концепции и компоненти.

Основни предпоставки

1. Приключването на реституцията на селскостопанската земя е от особена важност за успешното реализиране на проекта.
2. След приключване на реституцията на селскостопанската земя, активно подпомагане на нейната комасация е от съществено значение.
3. Възстановяване на нефункциониращите части на съществуващите напоителните съоръжения в Пилотния район е необходимо, но не достатъчно условие за възродяване на селскостопанското производство. По настоящем, подобрения са необходими да бъдат направени в обслужването, консултациите, маркетинга и организациите на земеделците в района.
4. Съществуващите лихвени проценти не позволяват на земеделците да ползват заеми за производство или да правят капитални инвестиции в машини, животни, напоителни съоръжения, трайни насаждения и др. Промените в лихвения процент и достъпа до преференциални кредити биха имали значителен ефект.

Основни наблюдения

1. Концентрацията на бившите основни капитални ресурси, включително машини, в кооперативите, заедно с факта, че настоящата пазарна система е тясно свързана с големите държавни структури, ограничават достъпа на нови производители до пазарите и спъват развитието на ефективна и с подходящ мащаб пазарна система.
2. На днешния етап много от производителите продават на парче и по цена на деня. Съществуващата складова база е или недостъпна или неподходяща.

Земеделците са принудени да продават по време или веднага след прибиране на реколтата. Изграждането на подходящи складови съоръжения непосредствено в стопанските дворове ще позволи на производителите да увеличат приходите си и да стабилизируют пазара.

3. Успешно приключване на приватизацията на държавните предприятия на свързаните със селското стопанство предприятия ще окаже положително въздействие върху икономическата обстановка в Пилотния район и ще разнообрази източниците снабдяващи пазарите за зърно и преработена селскостопанска продукция.
4. Пропуска да не се инвестира в трайните насаждения ще ограничи значително възможностите за бъдещо развитие на селското стопанство и възможен растеж на производството в количествени и качествени измерения.
5. По настоящем организации, кооперативи, арендапори, правителствени услуги и др. влияят на развитието на земеделието в района. След приключването на реституционния процес тази структура ще претърпят промени. Проектът ще подкрепи промени, които са в унисон с развитието на селскостопанското производство, подобряват достъпа до пазара и подкрепят рационалното използване на водата.
6. Клонът на Напоителни системи ЕАД в Сливен е добре организиран за прилагане мероприятията, които ще последват с прилагане на проекта, като организиране и контролиране на инженерно-строителни работи, организиране на сдружения на водоползвателите, определено прехвърляне на отговорности по поддръжка и експлоатация на съоръженията, а така също подкрепа на нова ценова политика, която да предразполага към по-рационално използване на водата и инвестиции в съоръжения и машини за поливане.

Основни концепции на развитието на земеделието

Следващите два мотива, като основните идеи на Проекта за селскостопанската реформа, са двигатели на процеса: ① "От монотонност към разнообразие" и ② "От количество към качество".

За подобряване на селскостопанските условия в Пилотния район бяха приложени следните два подхода : ① Макроикономически подход във взаимодействието с

группи сектори на промишлеността за намиране на пътища за реализиране на проектните цели; ② Директни контрамерки в селскостопанския сектор.

1. Макроекономически подход за увеличение на селскостопанската продукция

Днешната нестабилна макроекономическа обстановка е породена главно от неплатен външен дълг, отлагани реформи в социално-икономическата сфера, правителствен дефицит и понижена икономическа активност след 1989 година. Спадът в производството е най-влиятелният в отрицателно отношение фактор в процеса на изграждане на стабилна макроекономическа обстановка в страната. Сега България внася основни хранителни стоки, включително хлябно брашно, индустриални продукти и стоки за ежедневна консумация. Естествено, цените се влияят много силно от промените на валутния пазар, където българският лев губи почти непрекъснато от стойността си. Икономисти от Българската академия на науките съобщиха за супер-инфлация в България още през декември 1996 година.

МВФ предложи въвеждането на валутен борд с оглед изграждането на здравословен макроекономически климат в България. Независимо от добрите намерения на предложението, ако то бъде ограничено само като монетарна мярка, шансовете за излизане от икономическата криза са незначителни. Макроекономическа структура, която не е залага стабилно върху производството ще си остане нестабилна. На първо място, приоритетът трябва да се постави върху възстановяване жизнеспособността на селскостопанското производство и промишлеността. Стратегията за излизане на селското стопанство и промишлеността от кризата е необходимо да бъде изработена и приложена.

Проектът цели на първо място увеличение на производството на селскостопанска продукция, като най-важен елемент по пътя за развитие на отрасъла. В краткосрочните прогнози на проекта е заложено възстановяване на местното потребление на храни и хранителни продукти. В дългосрочен аспект, като основен момент при планиране на стабилно производство, е предвидена експортна стратегия за преработени и непреработени селскостопански продукти. България се счита че има потенциала да произвежда висококачествени и на ниски цени селскостопански продукти, които могат да преодолеят конкуренцията на международните пазари в зависимост от това как ще бъде реорганизирано българското селско стопанство в бъдеще и каква информационна и технологична подкрепа ще получи.

Връзката между макроикономическите проблеми и приложението на проекта в пазарно-ориентирана икономика са показани на фигура 1.

2. Директни контрамерки предназначени за селскостопанския сектор
Долуизброените шест мероприятия се считат необходими за успешното прилагане на селскостопанската реформа и се препоръчват като директни контрамерки целящи подобряване на състоянието на селското стопанство като цяло :

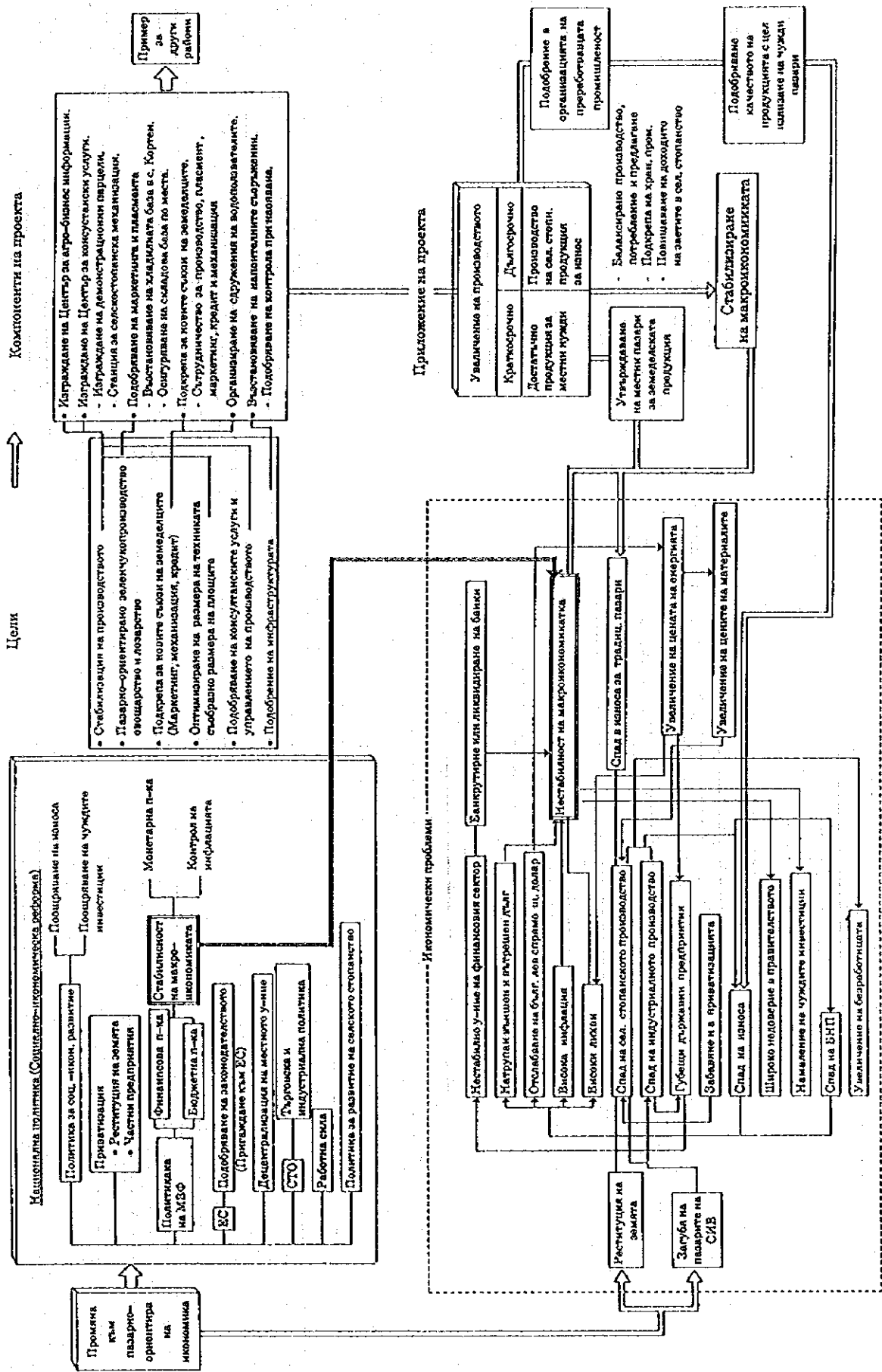
а) Установяване на ясна собственост върху селскостопанската земя.

Основен проблем и объркване в българското селско стопанство причинява наличното състояние на системата за стопанисване и притежаване на земеделските земи. Реституцията на земята осигурява на новите собственици на земя временни права за ползуване, а не право на притежание. Въпреки че беше приет закона за арендата на селскостопанската земя, той сам по себе си не решава проблемите свързани със собствеността на земята. Докато не се установят ясни законни собственически права върху селскостопанските земи, следните проблеми ще продължат да спъват развитието на отрасъла :

1. Собствениците остават откъснати от притежаваната от тях земя без стимул да произвеждат селскостопанска продукция;
2. Поради временните права върху земята, които регулират отношенията в селското стопанство сега, земеделците нямат стимул да инвестират;
3. Поради същата причина няма сигурност при капиталните инвестиции;
4. Дори и след пълното възстановяване на правата на собственост върху селскостопанската земя сериозният въпрос свързан с нейната комасация ще остане, което ще изисква неопложни правителствени мерки за бързото му решаване.;
5. За да се увеличи средният размер на притежаваната земя е необходимо да се приеме акт за пазара на селскостопанските земи и се създаде организация, която да го прилага.

От гледна точка на бързото излизане от кризата в селското стопанство, приключване на реституцията на селскостопанските земи трябва да се осъществи ускорено.

Фигура 1 Взаимосъгласност между макроикономическите проблеми на страната и приложението на компоненти на проекта в пазарно-ориентираната икономика

б) Осигуряване на селскостопански кредити

След възстановяване на собствеността върху селскостопанските земи, собствениците неменуемо ще проявят интерес да инвестират в земите си. Ще бъде необходимо на този етап да се осигурят нисколихвени кредити за инвестиции в машини, съоръжения, сгради и др. Като пример би могла да се даде наличната техника, която не е подходяща по размер и тип за ново интензивно и ефективно земеделие.

в) Възстановяване на инфраструктурата

За да се подбуди инициативността у земеделците да произведат повече и по-качествена продукция, разнообразие в селскостопанската структура е от съществено значение. Поливните инсталации по места се нуждаят от пренастройка за да посрещнат нуждите на новите размери на стопанисваната земя и модел на отглеждане на културите. Приспособления за измерване на разхода на вода и нови тръбопроводи за отвеждане на водата от каналите до растенията ще улеснят изграждането на сдруженията на водоползвателите и експлоатацията и поддръжката на съоръженията. Съществуващите поливни съоръжения са били въведени за поливане на технологични единици в размер на повече от 10 000 дка, като предишните кооперативни земеделски стопанства.

г) Установяване на нови кооперативи на частните земеделски стопани, които да имат многообразни функции

Съществуващите в момента кооперативи са предимно кооперативи на производителите. За в бъдеще ще бъде необходимо да се изградят нови кооперативи, които да стимулират производството на селско стопанска продукция. Новите кооперативи трябва да включват функции не само на организации на производителите, но и да стимулират разпределение на приходите на база на принципи, основани на конкуренцията и дават лесен достъп до средства за производство и пазар на най-конкурентноспособните. Ще бъде нужно да се създадат правила регулиращи и подкрепящи тези нови организации.

д) Подобряване на консултантските услуги и институционната подкрепа в името на създаване на разнообразна селскостопанска система на производство.

Установяването на нови институции и укреплването на консултантските услуги и информационната система ще играе важна роля в стимулиране на инициативността на производителите да произвеждат повече и по-качествена продукция с оглед да се посрещнат разпаящите нужди на потребителите на

селскостопанска продукция, а едновременно с това се извоюва име на международните пазари.

е) Експортно ориентирани селскостопански предприятия

Да се премине от ориентирано "към количество" към ориентирано "към качество" производство. За целта ще е необходимо да се въведат правила за качествен контрол и градуране на продукцията, а така също се въведе и степенуване на качеството на земеделската продукция. В тази насока трябва да се ускори приватизирането на преработващите предприятия, да се възстановят техните производствени мощности, да се подобри тяхното управление и се градура производството им с оглед стандартизиране на продукцията и извоюване позиции на външните пазари.

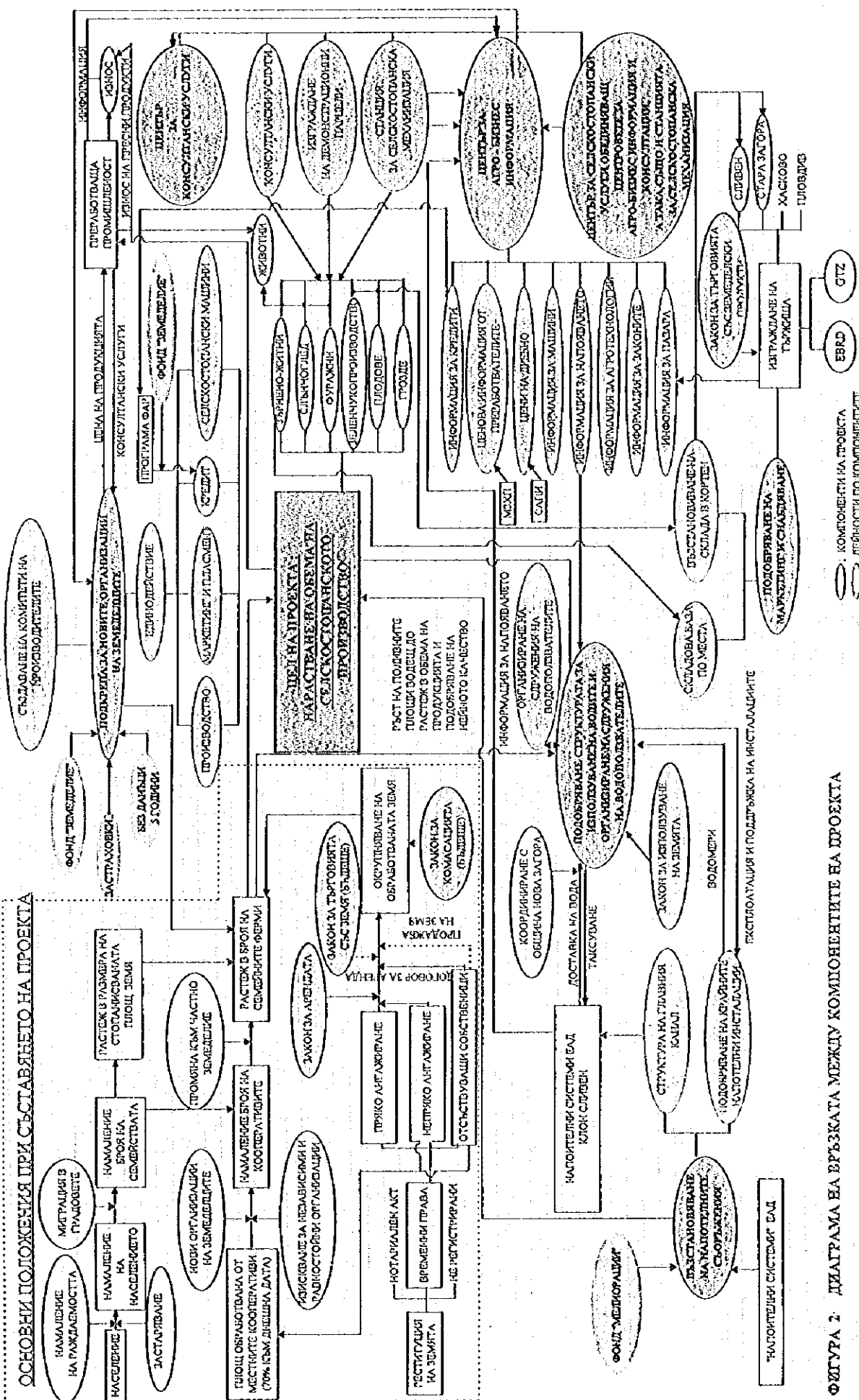
Компоненти на Проекта

По-долу изброените шест ключови елемента от организацията на селскостопанското производство бяха избрани за компоненти на Пилотния проект, които да се приложат при реализирането му. Взимната връзка между тях и отношението им към други фактори е показано на фигура 2.

1. Стимулиране на нови организации на земеделските производители

Населението на България намалява с около 1.5% годишно предимно дължащо се на намалената раждаемост. Младото поколение от селските райони продължава да мигрира в градовете или индустриалните комплекси. За последните 5 години в Нова Загора МЗ район населението намалява годишно с около 3%. Прогнозата за броя на населението на района предсказва, че за период от 10 години, считано от 1996 година, населението ще намалее с около 22%. Естествено с това да се намали и броят на семействата прехранващи се от земеделието. Следователно е необходимо да се стимулира подобряването на условията на живот на село с оглед да се задържат вече живеещите там млади хора, а едновременно с това се привлечат допълнително младежи от градовете. Заедно с естественото намаление на заетите в селското стопанство семейства е необходимо да се уедри размерът на обработваната от отделните производители земя, а така също и броят на изцяло заетите в селското стопанство земеделци.

ФИГУРА 2 ДИАГРАМА НА ВРЪЗКАТА МЕЖДУ КОМПОНЕНТИТЕ НА ПРОЕКТА

В района на проекта повече от 60% от земята е притежавана от собственици, които живеят в други населени места. При тия условия, ефективното използване на селскостопанската земя се усложнява.

Към 1996 година повече от 70% от земята се обработва от кооперативи на земеделските производители. Много от тях са ръководени от хора с похвати и знания наподобяващи на тия от бившите колективни земеделски стопанства.

В тази усложнена обстановка, кооперативите не предлагат почти нищо за да се стимулира инициативността на техните членове за повече и по-качествена продукция. За в бъдеще част от тия кооперативи ще се разпадат на частни производители. Предвижда се около 40% от общата площ на земеделската земя да остане да се обработва от кооперативите. Това ще увеличи средния размер на обработваната от семейство земя и ще увеличи броя на постоянно заетите в селското стопанство. Частната земеделска практика ще се съсредоточи при арендаторите и сдруженията. Новият тип на организации на частните земеделци ще бъде нужно да бъде подкрепен предимно в новите им функции като например маркетинг, кредит, доставка на машини и материали и др.

Ще бъде предложено да бъде предоставено техническо сътрудничество при реконструкцията на съществуващите организации и създаване на подходящи нови, които да могат да оперират като самостоятелни и равностойни единици.

2. Засилване ролята на консултанските услуги

а) Изграждане на станция за селскостопанска механизация

Селскостопанските машини, използвани от бившите колективни земеделски стопанства са амортизирани, морално остарели и неподходящи по размер за новите условия на производство. Ще бъде необходима доставка и продажба за частните земеделци на машини от среден клас, които обработват земя от порядъка на 400 дка. Независимо от нуждата от такава подмяна, при днешната обстановка частните стопани е трудно сами да инвестират такива средства без странична подкрепа като кредит, заем и т.н. Спешна мярка за предоставяне на средния земеделец на адекватни, ниско-енергоемки и високо производителни машини, което ще даде тласък на кооперативното движение и пазарното стопанство, е предлаганото изграждане на станция за селскостопанска механизация. Тази станция се предвижда да включва ремонтна работилница и склад за резервни части. Тя ще бъде изградена на територията на консултанския център в община Нова Загора. Управлението и експлоатацията на тая станцията се предвижда да стане на базата на даване на земеделците на техника под наем.

б) Засилване на подкрепящи производството услуги в зеленчукопроизводството, овоцарството и лозарството

За активизиране и пазарно ориентиране на селското стопанство, тържищата които се проектира да се изградят от ЕБРР в Сливен и Стара Загора трябва да се използват рационално. Зеленчукопроизводството, овоцарството и лозарството изискват наемане на сезонна работна ръка и скъпи химикали и торове, но се очаква да донесе висока възвращаемост на вложените средства (скъпи вложения, висока възвращаемост). С въвеждането на подходяща техника и оптимален размер на обработваемата площ би могла да се въведе механизирана система за отглеждане на културите. Като се отчете и наличността в района на незаета работна ръка, зеленчукопроизводството, овоцарството и лозарството биха могли да се развиват на интензивна основа. Разбира се ще бъде необходимо подкрепящите производството услуги да се развиват паралелно с развитието на сектора, а едновременно с това преработващите предприятия да поемат функции на отговорни изкупвачи на продукцията.

в) Установяване на демонстрационни парцели за производство

Главна задача на Центъра за консултантски услуги е да подкрепя въвеждането и да запознае производителите с новите технологии на производство. С оглед на правилно и бързо запознаване на земеделските производители с въвежданата механизация и технологии на земеделско производство, в основните населени места на Пилотния район се предвижда организирането на показни участъци, където нагледно да бъдат демонстрирани на местните производители начините за боравене със селскостопанската механизация.

3. Създаване на Център за агро-бизнес информация

За подкрепа и осигуряване на ускорено запознаване на производителите на земеделска продукция със структурите и механизмите на пазарно-ориентираното селско стопанство, е особено необходимо те да имат достъп до информация за движението на пазарните цени, особено на продукцията която те произвеждат. Своевременната информация за количеството, качеството и цените на продукцията предлагана на тържищата, например в Сливен, би подпомогнала производителите във вземането на бързи и правилни решения по отношение на пласменти, покупки и т.н. МЗХП предлага информация засягаща държавните преработващи предприятия на хранително-вкусовата промишленост, като най-вече информира за цените на суровините и отлагане на плащанията. Информация за цените на дребно на селскостопанската продукция, химикалите и торовете се

осигурява от САПИ. Проектът за възстановяване на пазара за стоки на едро се предвижда да свежда информация за цените и количеството на търгуваните селскостопански продукти. В тая връзка в настоящия проект се предвижда изграждането на Център за агро-бизнес информация (ЦАИ) в Нова Загора, който да осигурява компютърна връзка с източниците на необходимата информация и тя да се предлага на производителите.

Един активно действащ ЦАИ ще осигурява информация на производителите относно графициите за поливяне, наличните консултански услуги, прогнозата за времето и т.н. Своевременно информиране на заинтересованите от законовите промени и разпоредби, важните за тях укази на правителството и др. ще бъде дейност също включена в обхвата на ЦАИ. Като примери биха могли да се посочат закона за арендата и регистрирането на сдруженията на водоползвателите, чийто своевременно изучаване и следене би могло да даде тласък в производствената дейност. Не би трябвало да се пропуска и осигуряване на информационна подкрепа по отношение на наличната финансова политика на програмата ФАР, като например кредити за селскостопанските производители.

В по-голямата си част тази информация ще бъде предлагана чрез вестник, радио, обучение, лекции и др. дейности които ще бъдат организирани в ЦАИ или на място по селата.

4. Подобряване на пласмента на продукцията и маркетинговата система

Европейската банка за реконструкция и развитие (ЕБРР) и Дружеството за техническо сътрудничество (GTZ) организират в Южна България изграждането на тържища в Сливен, Стара Загора, Хасково и Пловдив. За да се използват напълно възможностите на две от проектираните тържища намиращи се в непосредствена близост до Нова Загора, Сливен на 38 км и Стара Загора на 33 км, стимулиране на зеленчукопроизводството, овоцарството и лозарството в пилотния район се счита за основен момент в преминаване към пазарно-ориентирано производство. От друга страна в с. Кортеп има налична хладилна база за съхранение на прясна земеделска продукция. Тази база би могла да се използва ефективно като се дооборудва със съоръжения за пакетиране и разпределение на продукцията по качество, а така също доставяне на подемно-транспортни машини, като електрокари. Очаква се да се получават добри доходи от градинарската продукция на тържищата, особено след въвеждане на система за градация на продукцията по качество.

Предвижда се зърнено-житните култури да заемат челно място в производствената сфера на пилотния район и в тая връзка се констатира неадекватна складова база за тях по места. Сега се практикува директно доставяне на продукцията на мелниците, което обикновено става като не се измерва качеството на зърното. Като се отчита, че това води до загуби предимно за производителите, изграждане на сушилни и складови бази по места се счита за приоритет при маркетинга на зърнено-житните култури, царевичата и слънчогледа.

5. Подобряване на структурите за управление на използването на водата и организиране на съюзи на водоползвателите

Съгласно проекта на Световната банка, реконструирането на напоителните системи ще се осъществява на база на предоставяне на експлоатацията и поддръжката на инсталациите на ново сформирани сдружения на водоползвателите, като с това се цели подобряване на снабдяването с вода за напояване и нейното ефективно използване. За сега все още няма организирани сдружения на водоползвателите на територията на пилотния проект. За в бъдеще ще бъде необходимо да се координират действията по осъществяване на мероприятията на Пилотния проект с напредъка на проекта на Световната банка в Пилотния район.

За повишаване на ефективността на използването на водата на територията на Пилотния район е необходимо да се подобрят както състоянието на съществуващите съоръжения, така и връзките между клоновете на "Напоителни системи" ЕАД и потребителите на вода. Счита се, че евентуалното участие на общината в контрола по използването на водата би подобрило координацията между Напоителни системи ЕАД и бъдещите сдружения на водоползвателите. За ефективно използване на водните ресурси и постигане на автономност при изграждането на сдруженията на водоползвателите е необходимо те да бъдат изградени на технологичен принцип по протежението на напоителната система, схема която НС Сливен трябва да разясни в съответствие с проекто-закоите за използване на водата и хидромелиоративните сдружения разработени от МЗХП.

6. Възстановяване и подобряване на напоителните съоръжения

Проектът не предвижда строеж на нови съоръжения, а само възстановяване на вече

съществуващата напоителна мрежа и подобряване на крайните елементи. В местата, където използваният модел за управление на водата е на много малка територия, може да се наложи изграждането на допълнителни съоръжения в добавка на вече съществуващите. За отчитане на ползуваната вода на подходящи места ще бъдат инсталирани водомери. Всички вземани мерки ще бъдат в подкрепа на едно икономически ефективно използване на водата, нещо което се подкрепя от НС клон Сливен. Поливният модел за Пилотния район ще бъде на база на неполивни есенно-зимни култури редувани с поливни окопни като царевица, фуражни, зеленчуци и др. Персоналът на "Напоителни системи", клон Сливен, ще оперира като самостоятелно упълномощено звено с права да преговаря и определя цените на водата и извършваните услуги. Успех ще бъде постигнат ако политиката на НС е ориентирана към задоволяване изискванията на клиентите, което също би довело до разширяване на обслужваните от тях напоителни площи, подобряване на качеството на продукцията и би подобрило ефективното използване на водата за напояване в Пилотния район.

Приоритетни компоненти изискващи незабавно прилагане

1. Организиране на Център за селскостопански услуги

Вземайки под внимание продължаващата икономическа криза в България (1996/97) е необходимо да се предприемат бързи и ефективни мерки за подобряване на състоянието на селското стопанство в Пилотния район, които да бъдат приложени с относително ниски капиталовложения. Приоритет измежду шестте компоненти на проекта ще бъде дадено на организирането на Центрове за агро-бизнес информация и консултантски услуги, особено изграждането на станцията за селскостопанска механизация. С оглед подобряване на координацията и ефективността, двата центъра ще бъдат административно обединени в един, наречен Център за селскостопански услуги.

Центърът за агро-бизнес информация ще изисква персонал с добри познания по боравене с персонални компютри, особено организиране на база данни, ефективно събиране и анализиране на данни, управление на земеделието и др. Успехът на центъра ще зависи до голяма степен от работещия персонал, който ще бъде обучен от специалисти в областта. Изграждането на центърът за агро-бизнес информация ще стане с ниски капитални инвестиции и добри знания на работещия персонал. На първия етап ще трябва да се премине незабавно към организиране на обучението на персонала на центъра.

Организиране и опериране на Центъра са консултации, особено на станцията за

селско стопанска механизация се очаква да донесе бързи резултати в лицето на ефективното използване на земеделската механизация. Поради високата инфлация и понижените покупателни способности на производителите, стойността на машините ще бъде включена в стойността на проекта, т. е. в стойността на Центъра за консултантски услуги. Техниката ще бъде отдавана под наем, с което ще се цели изплащане на стойността ѝ.

2. Необходимост от чужда експертна намеса при организирането на Центъра за селскостопански услуги

Центърът за селскостопански услуги, който включва централите за агро-бизнес информация и консултантски услуги, а така също и Станцията за селскостопанска механизация, беше предложено да бъде организиран като неотложна контрамярка за излизане от кризата в селското стопанство на Пилотния район. В началната фаза на организирането и пускането в действие на Центъра за селскостопански услуги е от особена важност висококвалифицирани и с опит чужди специалисти в областта да обучат местните си колеги по методите на ефективно опериране на Центъра. Препоръчва се за кратък период да се подсилят няколко специалисти, които да предават знания и опит в управлението на Центъра на своите местни колеги от района. По този начин ще се осъществи обучение на място на екипа от местни кадри. Като една спешна контрамярка, изпращането на опитни специалисти се счита за ключов момент в успешното реализиране на целите на Проекта.

Стойност на проекта

Стойността на проекта (в щ. долари) включва стойността на строителството, съоръженията, инженеринговите разходи, данъците (ДДС, 22%), стойността на земята, която ще бъде закупена за целта, завишения за непредвидени обстоятелства и ценови ескалации. Стойността е изчислена в щатски долари при курс приравнен към октомври 1966 : 1 щ.д. = 224.3 лв.

Таблица на стойността на проекта (в щ. долари)

Компоненти	Местна стойност	Чужда стойност	Всичко
1. Център за агри-бизнес информация	399,000	283,000	682,000
2. Център за консултации, вкл. Станция за селскостопанска механизация	1,841 000	3,109,000	4,950,000
Всичко (1. + 2.) като Център за селскостопански услуги	2,237,000	3,392,000	5,629,000
3. Складови бази по места	1,935,000	328,000	2,263,000
4. Хладилна база в Кортен	269,000	360,000	629,000
5. Възстановяване на поповелените инсталации	7,875,000	1,139,000	9,014,000
Всичко	12,319,000	5,219,000	17,538,000

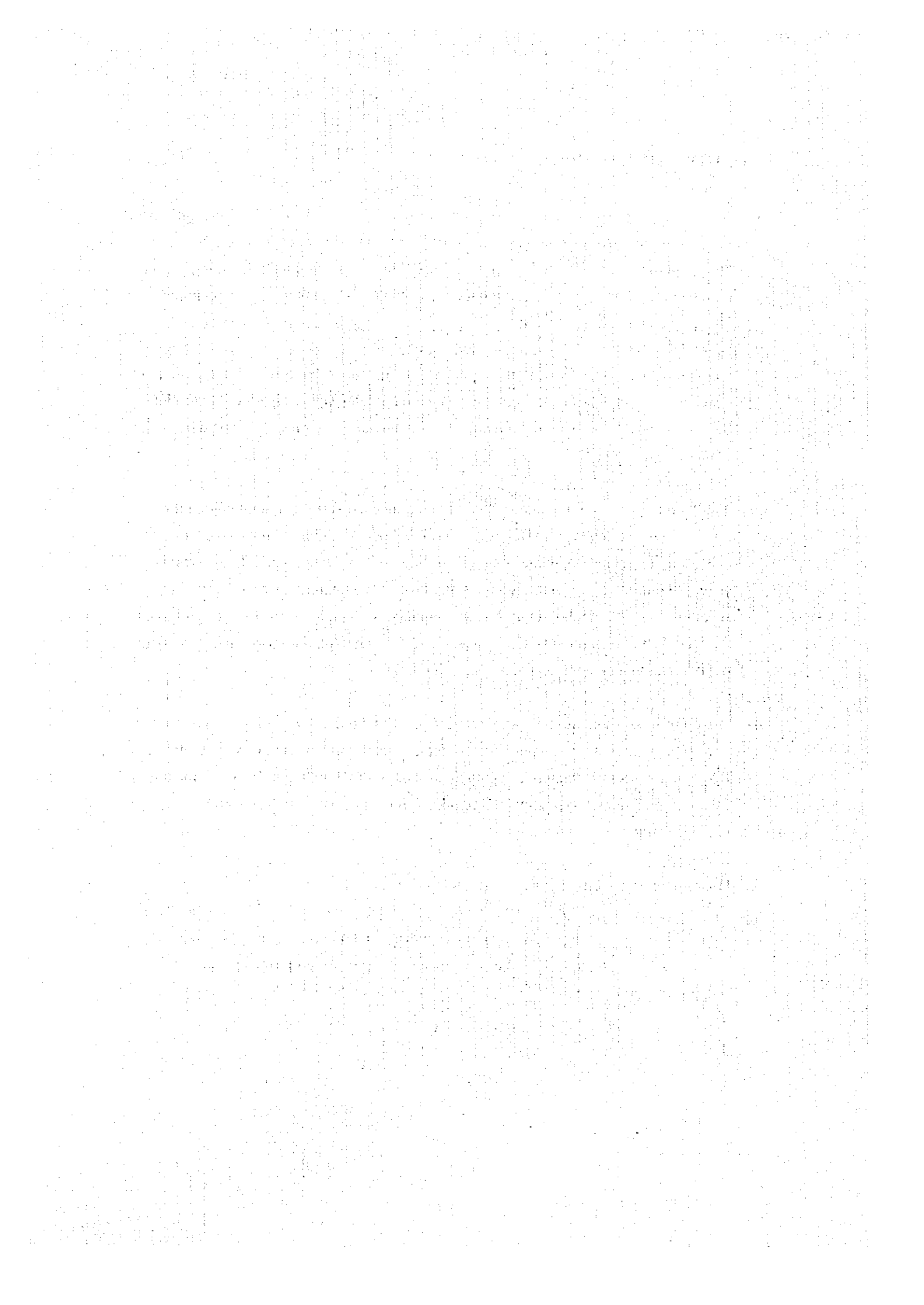
Икономическа оценка

За оценяване на предложения проект беше използвана степенята на вътрешната икономическа възвращаемост (EIRR). Стойността на проекта включва стойността на работите, както са планирани по проекта, стойността на експлоатацията и поддръжката на съоръженията и инсталациите. Дадените в таблицата финансови стойности бяха превърнати в икономически стойности чрез използване на стандартния фактор за преобразуване (SFC) на стойност - 0,91. Цената на машините на Станцията за селскостопанска механизация не е изключена, тъй-като тази стойност беше вече включена в амортизираната стойност на производството на земеделски продукти. Сравнителни оценките са направени като се сравняват приходите "с" и "без" прилагането на проекта. Цените на селскостопанската продукция на пазарите в България не отговарят на икономическите реалности и не отразяват реалната обстановка в страната. Международни ценови индекси на Световната банка са използвани в изчисленията

капо цени на местната продукция. Предлагаия проект би донесъл 24,4% вътрешната икономическа възвращаемост (EIRR) при брутна налична стойност (NPV) от 3,79 милиона щ.д. Такива показатели дават приложимост на проекта и висока оценка на потенциала на Пилотния район и на селското му стопанство.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ И ПРЕПОРЪКИ

1. Съгласно резултатите от проведеното проучването за приложимостта на пилотния проект в Нова Загора МЗ блок се установи, че районът притежава висок потенциал. Приложението на проекта се препоръчва с оглед да се осъществи развитие на селското стопанство и икономиката на целият район като цяло.
2. Тъй-като основната цел на проекта е да бъде модел за съвременно селскостопанско производство, резултатите от прилагането му в Нова Загора трябва да бъдат направени достояние и на други селскостопански райони.
3. Тъй-като нуждите от такова звено са големи сред компонентите на проекта приоритет се дава на Центъра за селскостопанско обсъждане, който включва Центъра за селскостопанска информация и Центъра за консултантски услуги, който пък от своя страна включва Станцията за селскостопанска механизация. Въпреки, че е получено принципно съгласие от кмета на Нова Загора, крайно уточняване на мястото на центъра ще бъде направено с ръководството на община Нова Загора и МЗХП.
4. Някои от компонентите на проекта са включени в схемите и на други проекти на международни организации, като програма ФАР, ЕБРР и Дружеството за техническо сътрудничество и Световната банка, в такива случаи се препоръчва сътрудничество и коопериране с тия организации за постигане на общата цел.
5. Пилотният район е част от напоителна система "Средна Тунджа", следователно изграждането на система за управление на водите за напояване в Пилотния район трябва да бъде съчетано и координирано с останалите части на напоителната система, особено що се касае до разпределението на водите на язовир "Жребчево".

СЪДЪРЖАНИЕ

КАРТА НА БЪЛГАРИЯ
КАРТА НА ПРОУЧВАН РАЙОН ПЕТРИЧ
КАРТА НА ПРОУЧВАН РАЙОН РОСИЦА
КАРТА НА ПРОУЧВАН РАЙОН СРЕДНА ТУНДЖА
КАРТА НА ПИЛОТЕН РАЙОН НОВА ЗАГОРА КАНАЛ МЗ
РЕЗЮМЕ
СЪДЪРЖАНИЕ
СЪКРАЩЕНИЯ И ТЕРМИНОЛОГИЯ

ЧАСТ I ОБЩА ИНФОРМАЦИЯ ЗА СТРАНАТА, В КОЯТО СЕ ИЗВЪРШВА ПРОУЧВАНЕТО

СЪДЪРЖАНИЕ НА ЧАСТ I

ГЛАВА 1. ВЪВЕДЕНИЕ	I-1-1
1-1 Обща информация за проекта.....	I-1-1
1-2 Цели на проучването.....	I-1-1
1-3 Управление на проучването и организации, свързани с него.....	I-1-1
ГЛАВА 2. ОБЩА ИНФОРМАЦИЯ ЗА СТРАНАТА	I-2-1
2-1 Природни и физикогеографски условия.....	I-2-1
2-2 Социални условия.....	I-2-3
2-3 Макроикономически условия.....	I-2-4
2-4 Селскостопански условия.....	I-2-11
2-5 Инфраструктура.....	I-2-32
2-6 Екологично управление на природните ресурси.....	I-2-36
2-7 Други проекти.....	I-2-38
ГЛАВА 3. ПОЛИТИКА ЗА РАЗВИТИЕ НА СТРАНАТА	I-3-1
3-1 Макроикономически рамки.....	I-3-1
3-2 Приватизационна политика.....	I-3-6
3-3 Стратегия за развитие на селското стопанство.....	I-3-8
3-4 Политика за развитие на инфраструктурата.....	I-3-14
3-5 Екологична стратегия за развитие.....	I-3-15

ЧАСТ II. ПЛАН ЗА ТРИТЕ ПРОУЧВАНИ РАЙОНА

СЪДЪРЖАНИЕ НА ЧАСТ II

ГЛАВА 1. ПРОУЧВАНИ РАЙОНИ	II-1-1
1-1 Географски условия на проучваните райони.....	II-1-1
1-2 Проучван район Петрич	II-1-1
1-3 Проучван район Росица	II-1-17
1-4 Проучван район Средна Тунджа	II-1-39
1-5 Икономическо изследване на социологията на селските райони и стопанствата.....	II-1-60
ГЛАВА 2. ФОРМУЛИРАНЕ НА ПРОУЧВАНИТЕ РАЙОНИ	II-2-1
2-1 Основни проблеми в проучваните райони.....	II-2-1
2-2 Формулиране на генерален план	II-2-9
2-3 Критерии за подбор на пилотен район.....	II-2-14
ГЛАВА 3. ГЕНЕРАЛЕН ПЛАН НА ПРОУЧВАНЕТО	II-3-1
3-1 Проучван район Петрич.....	II-3-1
3-2 Проучван район Росица.....	II-3-14
3-3 Проучван район Средна Тунджа.....	II-3-27
ГЛАВА 4. ИЗБОР НА ПИЛОТЕН РАЙОН	II-4-1
4-1 Избор на пилотен район: първи етап.....	II-4-1
4-2 Избор на пилотен район: втори етап.....	II-4-8
4-3 Икономическа оценка на потенциалните блокове: трети етап.....	II-4-9
4-4 Избор на пилотен район.....	II-2-18

ЧАСТ III ПЛАН ЗА ПИЛОТНИЯ РАЙОН

СЪДЪРЖАНИЕ НА ЧАСТ III

ГЛАВА 1. НАСТОЯЩО СЪСТОЯНИЕ НА ПИЛОТ- НИЯ РАЙОН	III-1-1
1-1 Местоположение на пилотния район.....	III-1-1
1-2 Природни и физико-географски условия.....	III-1-1
1-3 Икономически условия.....	III-1-2
1-4 Социални условия.....	III-1-9
1-5 Селскостопански условия.....	III-1-15
1-6 Състояние на инфраструктурата.....	III-1-28
1-7 Състояние на околната среда.....	III-1-32
ГЛАВА 2. ФОРМУЛИРАНЕ НА ПИЛОТНИЯ РАЙОН..	III-2-1
2-1 Основни положения при развитието на пилотния район	III-2-1
2-2 Компоненти на проекта.....	III-2-6
ГЛАВА 3. РАЗВИТИЕ НА ПИЛОТНИЯ РАЙОН.....	III-3-1
3-1 План за развитие на пилотния район.....	III-3-1
3-2 Оценка на разходите.....	III-3-42
ГЛАВА 4. ОЦЕНКА НА ПРОЕКТА.....	III-4-1
4-1 Методология за оценка на проекта.....	III-4-1
4-2 Оценка на пилотния район.....	III-4-4
4-3 Нематериални облаги.....	III-4-8
ГЛАВА 5. ЗАКЛЮЧЕНИЯ И ПРЕПОРЪКИ.....	III-5-1

СЪКРАЩЕНИЯ И ТЕРМИНОЛОГИЯ

Съкращения

АБИЦ	Агробизнес център (Агробизнес информационен център)
АИПР	Агенция за икономическо планиране и развитие
АИИ	Агроикономически институт
АВИ	"Агроводинвест"-ЕООД
ФМ	Фонд "Мелиорации"
ССПИ	Служба за селскостопанска пазарна информация
СПК	Селскостопанска производствена кооперация
ФЗ	Фонд "Земеделие"
БЛ	Български лев
БНБ	Българска народна банка
БСП	Българска социалистическа партия
ПК	Потребителска кооперация
ЦКБ	Централна кооперативна банка
ЦКС	Централен кооперативен съюз
СЦИЕ	Страни от Централна и Източна Европа
ЦЕФТА	Централноевропейска асоциация за свободна търговия
ОНД	Общност на независимите държави
МС	Министерски съвет
СИВ	Съвет за икономическа взаимопомощ
ДЗИ	Държавен застрахователен институт
ИАН	Икономически активно население
ЕБВР	Европейска банка за възстановяване и развитие
ЕО	Европейска общност
ИЕ	Източна Европа
ФАР	Програма за сътрудничество с всички СЦИЕ
ЕССТ	Европейско споразумение за свободна търговия
ЕС	Европейски съюз
ФАО	Организация за селско стопанство и хранителна промишленост към Организацията на Обединените нации
БВП	Брутен вътрешен продукт
ПБ	Правителство на България

ОТС	Общество за техническо сътрудничество
ПЕИ	Първично екологично изследване
ИССМЕ	Институт за селскостопанска механизация и електрификация
ИХМ	Институт по хидротехника и мелиорации
НИНОХИ	Институт по хидротехника и мелиорации
ЛУН	Агенция за управление на напояването (ДФ "Хидромелиоративни системи" след 1993 г. "Напоителни системи")
МВФ	Международен валутен фонд
НС-ЕАД	"Напоителни системи" ЕАД
ЯПБ	Японско посолство в България
ДЖАЙКА	Японска агенция за международно сътрудничество
КС	Колективни стопанства
МКС	Местни консултантски служби
ЗЗСП	Закон за защита на селскостопанските производители
МЗХП	Министерство на земеделието и хранителната промишленост
МТСГ	Министерство на труда и социалните грижи
МОС	Министерство на околната среда
МИР	Министерство на икономическото развитие
МФ	Министерство на финансите
МП	Министерство на промишлеността
МТ	Министерство на транспорта
МТМИО	Министерство на търговията и международните икономически отношения
МТС	Машино-тракторна станция
НССКС	Национална селскостопанска консултантска система
НСВ	Национален съвет по водите
НИП	Национална икономическа програма
НСИ	Национален статистически институт
ЕиП	Експлоатация и поддръжка
АП	Агенция по приватизацията
НИНОХИ	Институт по хидротехника и мелиорации
САПИ	Система за агропазарна информация
СФК	Стандартен фактор на конверсия

СПТ	Специални права за тираж
ДП	Държавно предприятие
ФТ	Фонд "Тютюн"
ТК	Търговска кооперация
ТКСФ	Търговска кооперация на селскостопански фирми
ТИР	Международен превозвач
ТПК	Трудово-производствена кооперация
ОББ	Обединена Българска банка
СДС	Съюз на демократичните сили
ПРОН	Програма за развитие на Обединените нации
ААМР	Американска агенция за международно развитие
ДДС	Данък добавена стойност
ВП	"Водпроект"-ЕАД
СБ	Световна банка
Т	Тържище
СТО	Световна търговска организация
СВП	Сдружения на водоползвателите
ОВП	Организация на водоползвателите
СзВП	Съюз на водоползвателите

Парични единици (към октомври 1996)

Лев	Парична единица на България	1 щ.д. = 224.3 лв.
Екю	Парична единица на Европейския съюз	1 щ.д. = 0.8 екю
Щт.долар	Парична единица на САЩ	1 щ.д. = 110.78 яп. йени

Мерни единици

дка	декар	1 дка = 0.1 ха
-----	-------	----------------